

Economisch-Statistische Berichten

Nedeco

★

Mej. M. Schröder

Maatschappelijk werk in bedrijven

★

Drs J. P. A. Bakkeren

De uitvoering van de Wet op de
Bedrijfsorganisatie

★

Drs N. Franken

Tegenstellingen in de internationale
handel

★

Drs W. H. Kemmers

De komende fruitoogst

★

Drs L. J. Lagendijk

Aardolie in de Verenigde Staten en
de Sowjet-Unie

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1942

WOENSDAG 25 AUGUSTUS 1954

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

beschikbare krachten

Goed onderlegd en enthousiast

EXPORT MANAGER (37 jaar)

ruime export- en reiservaring in en buiten Europa, ook op hoog niveau op ander commercieel-, organisatorisch- en administratief terrein ervaren, **wenst van betrekking te veranderen.** Salariswens f 12000.—

Brieven onder no. ESB 35-1, Bureau van dit blad, Postbus 42, Schiedam.

vacatures

Bij het Ministerie van Economische Zaken (Directoraat-Generaal voor de Industrialisatie en Energievoorziening) bestaat gelegenheid tot plaatsing van een academisch geschoold

ECONOOM

met juridische/staatsrechtelijke belangstelling en ervaring, voor de behandeling van planologische vraagstukken. Aanstelling volgens de schaal van hoofdcommies. Uitv. soll. onder motto VD/Kastel 51 (in linker bovenhoek env. en brief) aan de Centrale Personeelsdienst Bezuidenhout 15, Den Haag.

Bij de Afd. Stedebouw en Sociaal-Economisch Onderzoek van de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting wordt gevraagd een

SOCIAAL-GEOGRAAF

Econoom of Ingenieur voor werkzaamheden van statistisch-analytische- en sociaal-economische aard met betrekking tot de volkshuisvesting en de stedebouw. Uitv. soll. onder motto VD/Soci 51 (in linker bovenhoek env. en brief) aan de Centrale Personeelsdienst, Bezuidenhout 15, Den Haag.

(Zie voorts blz. 684)

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT.- SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Adverteer in de E.-P.-B.

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut
Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland en de Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

NEDECO

Het belang, dat Nederland heeft bij de export van goederen en diensten, is na de jongste wereldoorlog sterk in betekenis toegenomen. Het gewicht van dit aspect spreekt te meer, wanneer men in aanmerking neemt, dat de versnelde ontplooiing van minder ontwikkelde landen wijde perspectieven opent.

Nederland — dat beschikt over vele eerste rangs deskundigen op technisch en ander gebied, met grote ervaring ook in tropische landen en dat dank zij het optreden van ingenieurs van naam in alle werelddelen en dank zij de voortreffelijke uitvoering van werken door Nederlandse bedrijven, in het buitenland een uitstekende reputatie geniet — moet trachten in deze ontplooiing een adequaat aandeel te krijgen.

De na-oorlogse ontwikkelingen, de steeds toenemende complicatie van de problemen en de voortschrijdende specialisatie hebben er toe geleid, dat meer en meer zeer grote objecten — soms gehele landen bestrijkend — worden geëntameerd door omvangrijke buitenlandse organisaties, welke een zeer groot aantal deskundigen op verschillend gebied omvatten.

Wil Nederland hierbij een rol spelen van enige betekenis, dan moet het tegenover dergelijke buitenlandse groeperingen een organisatie kunnen stellen van genoegzame auto-iteit en capaciteit, m.a.w. een organisatie met behulp waarvan de Nederlandse kennis en ervaring op het betreffende gebied volledig kan worden gemobiliseerd.

Het besef van deze noodzaak heeft er toe geleid, dat in Juni 1951 door een combinatie van vooraanstaande banken, industrieën, aannemersbedrijven en ingenieursbureaux het initiatief werd genomen tot de oprichting van de Stichting „Nederlands Adviesbureau voor Ingenieurswerken in het Buitenland (NEDECO), met als Engelse benaming: „Netherlands Engineering Consultants”.

Het NEDECO is een instelling met een algemeen Nederlands karakter, die — georganiseerd in de vorm van een ten opzichte van de belangen van haar oprichters strikt onafhankelijke Stichting — zich ten doel stelt, de Nederlandse activiteit op technisch gebied in het buiten-

land te bevorderen en meer bekendheid te geven aan het Nederlands technisch potentieel.

Het NEDECO tracht dit doel te bereiken door het Nederlands technisch potentieel op zodanige wijze te coördineren, dat Nederland in het buitenland kan optreden als één groot raadgevend ingenieursbureau.

De samenwerking op een dergelijke — tot dusver ongekende brede — basis opent de mogelijkheid om een beroep te doen op de beste deskundigen met inbegrip van ambtenaren in dienst van het Rijk of openbare instellingen, terwijl zij tevens de beschikking geeft over de volledige werkcapaciteit van het land.

Zodoende is het NEDECO in staat allerlei grote en gecompliceerde vraagstukken te behandelen, welke de capaciteit van afzonderlijke deskundigen, adviesbureaux of bestaande groeperingen te boven gaan.

Het NEDECO beperkt zijn taak tot het geven van adviezen, het maken van ontwerpen en het houden van toezicht op uitvoeringen en leveranties. Enige voorbeelden, uit een serie van 23 behandelde onderwerpen mogen worden genoemd, welke illustratief zijn voor de gevarieerdheid van de behandelde of geëntameerde opdrachten. In Griekenland werd in samenwerking met de N.V. Grontmij de drooglegging van lagunes bestudeerd; in Syrië werd een multiple purpose project voor de El Ghab ontworpen in samenwerking met het Ingenieursbureau Dwars, Heederik & Verhey en de Nederlandsche Heide-maatschappij; in Irak werd een ontwerp voor een brug over de Tigris bij Mosul uitgewerkt door de Directie Bruggen van de Rijkswaterstaat; in India en Birma ontwerpen voor drooglegging en opspuiting van meren en moerassen verzorgd door het Ingenieurs- en Architectenbureau v/h J. van Hasselt & De Koning; in Nigeria bestudeert een team waterbouwkundige en navigatieproblemen van de Nigerdelta en de Boven-Niger en Benue rivieren; in Suriname werd advies uitgebracht over het Brokopondoplan; in Mexico werd een studie opgedragen over een algemeen programma voor de ontwikkeling der Mexicaanse havens. Verdere belangrijke opdrachten werden verkregen in Egypte, Ethiopië en Brazilië.

¹s-Gravenhage.

Ir E. W. H. CLASON.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Nedeco, door Ir E. W. H. Clason.....	667	Boekbespreking:	
Maatschappelijk werk in bedrijven, door Mej. M. Schröder.....	669	The organisation of applied research in Europe, the United States and Canada, bespr. door Prof. Ir D. Dresden.....	681
De huidige stand van de uitvoering van de Wet op de Bedrijfsorganisatie, door Drs J. P. A. Bakkeren.....	671	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. Willems.....	681
Tegenstellingen in de internationale handel, door Drs N. Franken.....	673	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juli 1954, door Dr L. Delmotte.....	682
De komende fruitoogst, door Drs W. H. Kemmers	675	Statistieken:	
Aardolie in de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie door Drs L. J. Lagendijk.....	677	Werkloosheid in Nederland.....	684
London Letter, door Henry Hake.....	679	Maandcijfers van de grote banken in Nederland..	684
		Indexcijfers van bruto-lonen en salarissen.....	684

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

Mej. M. SCHRÖDER, Maatschappelijk werk in bedrijven.

Als doel van het bedrijfsmaatschappelijk werk wordt gezien: het helpen van de individuele mens om op zodanige wijze in zijn maatschappelijke situatie te leven, dat hij zich daarin zo goed mogelijk kan ontplooiën en zich gelukkig voelen en tevens een aanvaardbaar lid van de maatschappij kan zijn. Het accent van het maatschappelijk werk is verschoven van materiële bijstand naar het gesprek tussen maatschappelijk werker en cliënt, waarin gezamenlijk naar de kernpunten der problemen en naar mogelijke oplossingen wordt gezocht. Er is een tendentie het werk te verplaatsen van gezinshulp naar het terrein der menselijke verhoudingen en de bevordering der arbeidsvreugde. De maatschappelijk werker kan hier desgewenst de afdelingschefs behulpzaam zijn met de oplossing van hun problemen met betrekking tot de menselijke factor. Het maatschappelijk werk stelt menselijk geluk boven economische vooruitgang.

Drs J. P. A. BAKKEREN, De huidige stand van de uitvoering van de Wet op de Bedrijfsorganisatie.

Uit een overzicht van de vorderingen, welke met de uitvoering van de Wet op de Bedrijfsorganisatie zijn gemaakt, valt op, dat een belangrijk deel der bedrijven is voorgesteld voor bedrijfstakken in de landbouw- en voedingsmiddelensector en een ander groot gedeelte voor takken van ambacht en detailhandel. De industrie is in betrekkelijk geringe mate vertegenwoordigd. Geen enkel product-, hoofdbedrijf- of bedrijf schap kan worden ingesteld dan nadat de S.-E.R. daartoe uit eigen beweging heeft geadviseerd, dan wel, indien het initiatief van de Regering uitgaat, in de gelegenheid is gesteld van advies te dienen. Tot dusver is het initiatief tot de instelling van bedrijven steeds genomen door de ondernemers- en werknemersorganisaties. Bij de productschappen is, op een enkele uitzondering na, het initiatief van de S.-E.R. uitgegaan. Er heeft zich ook een geval voorgedaan, dat de Regering het initiatief nam. Uit de daarop gevolgde gang van zaken is duidelijk geworden, dat de S.-E.R. in het algemeen zeer ongaarne de totstandkoming van bedrijfslichamen tegen de wil van de betrokken organisaties van bedrijfsgenoten zal aanbevelen.

Drs N. FRANKEN, Tegenstellingen in de internationale handel.

Een merkwaardige tegenstelling tot de protectionistische houding der Verenigde Staten spreekt uit de verklaring der Benelux-landen, waarin zij zich uitspreken voor de plannen tot verlaging van invoerrechten, zoals deze in het kader van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel werden ontwikkeld. Daar deze verklaring verscheen op een moment, dat de drie Regeringen er reeds van overtuigd moesten zijn, dat de Verenigde Staten niet zouden meewerken, moet worden geconcludeerd, dat zij zich ondanks deze restrictie toch met de nieuwe voorstellen kunnen verenigen. Dit houdt in, dat, indien de overige verdragsluitende partijen nieuwe tariefonderhandelingen goedkeuren, de Verenigde Staten voorlopig „om niet” van de dan tot stand komende tariefverlagingen zullen profiteren. Schr. behandelt de motieven, die voor deze stelling name kunnen worden aangevoerd en gaat in op de vraag, wat ons te doen staat als de Verenigde Staten in hun houding volharderen.

Drs W. H. KEMMERS, De komende fruitoogst.

Een deel van de fruitoogst 1954 is reeds tegen hoge prijzen geruimd. De belangrijkste fruitsoorten, die de komende maanden op de markt zullen worden gebracht, zijn appels en peren. Het aandeel van de export in de afzet van appels en peren is zo groot, dat de gang van zaken op de buitenlandse markt van doorslaggevende betekenis is voor de prijsvorming op de Nederlandse veilingen. Op grond van de appelloogstverwachtingen in Nederland en andere belangrijke fruitlanden moet worden aangenomen, dat de prijzen heel wat zullen moeten dalen om de oogst te ruimen. Het feit, dat in tegenstelling tot Nederland, de overige landen geen grote perenoogst verwachten, doet onze exportkansen verruimen. Deze situatie zal de druk op het Nederlandse prijspeil als gevolg van de grote oogst aanzienlijk verlichten.

Drs L. J. LAGENDIJK, Aardolie in de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie.

Zowel de Amerikaanse als de Russische winning en raffinage van aardolie hebben thans een geschiedenis van ongeveer een eeuw achter zich. Schr. vergelijkt de aardoliesituatie in de Verenigde Staten met die van de Sowjet-Unie t. a. v. de reserves, de productie, de ontwikkelings-tendencie m.b.t. de winningsgebieden, de vestigingsplaats der raffinaderijen en de in- en uitvoer. Deze onderlinge vergelijking stuit nauwelijks op een punt van overeenkomst.

— SOMMAIRE —

Melle M. SCHRÖDER, Le service social dans les entreprises.

Après avoir décrit le but poursuivi par le service social d'une entreprise, l'auteur traite de l'objet et des méthodes de celui-ci, ainsi que de la situation du travailleur social dans l'entreprise.

Drs J. P. A. BAKKEREN, l'Etat d'application actuel de la Loi sur l'Organisation des Entreprises.

L'auteur expose les progrès accomplis aux Pays-Bas dans l'application de la Loi sur l'Organisation des Entreprises. Il décrit également la manière suivant laquelle ont été obtenus les résultats atteints jusqu'à présent.

Drs N. FRANKEN, Contrastes du commerce international.

La déclaration des pays de Benelux, par laquelle ceux-ci se prononcent en faveur des plans d'abaissement des tarifs douaniers, élaborés dans le cadre du G.A.T.T., contraste remarquablement avec l'attitude protectionniste des Etats Unis.

Drs W. H. KEMMERS, La prochaine récolte de fruits aux Pays-Bas.

Tenant compte des perspectives de récolte de pommes aux Pays-Bas et dans d'autres pays, il faut s'attendre à consentir une baisse sensible des prix, si l'on désire écoulé la récolte. En ce qui concerne les poires, la situation est notablement meilleure.

Drs L. J. LAGENDIJK, Le pétrole aux Etats-Unis et en U.R.S.S.

L'auteur compare les réserves de pétrole, la production, les tendances de développement des champs pétrolifères, les zones d'établissement des raffineries et l'importation ainsi que l'exportation de pétrole, tant aux Etats-Unis qu'en Union Soviétique.

Maatschappelijk werk in bedrijven

Inleiding.

De laatste weken zijn er in de dagbladen enkele malen mededelingen verschenen over een internationale conferentie over bedrijfsmaatschappelijk werk, die van 13-26 Juni in ons land is gehouden. Misschien zijn deze berichten voor velen aanleiding geweest zich af te vragen wat bedrijfsmaatschappelijk werk precies is en waarom voor het houden van zo'n conferentie ons land door de U.N.O. werd uitgezocht.

Verhoudingsgewijs, en misschien zelfs wel in absolute getallen, is het aantal maatschappelijke werkers, aange-steld door het bedrijfsleven, in ons land bijzonder hoog. Bij ongeveer de helft van alle bedrijven met meer dan 300 werknemers zijn 1 of meer van dergelijke functionarissen in dienst; in totaal ongeveer 450. Alhoewel reeds na het einde van de 19e eeuw maatschappelijk werk in de bedrijven bekend was, bleek dit werk tot aan 1940 weinig levensvatbaarheid te hebben. In Januari 1940 waren nog slechts 35 maatschappelijk werkers werkzaam, in 1945 was dit aantal echter gestegen tot 157, terwijl de sterkste ontwikkeling pas na de oorlog heeft plaats gevonden.

Doelstelling.

Vele motieven zijn denkbaar, die tot aanstelling van een maatschappelijk werker kunnen leiden. Naast argumenten als: „het hoort er nu eenmaal bij tegenwoordig”, „dan ben ik van veel kleine kopzorgen af”, of „it pays”, die niet geheel te verwaarlozen zijn, schijnt ons een groter inzicht in de problemen, die door de moderne industrie worden opgeroepen voor de enkele mens; verreweg de voornaamste oorzaak van deze ontwikkeling.

De arbeid en arbeidsomstandigheden hebben een overheersende en veelzijdige invloed op het leven van de mens. Door de arbeid wordt — in de meerderheid van de gezinnen — het inkomen en daarmee het welvaartspeil bepaald, wat weer van grote invloed is bijv. op de studiemogelijkheden van de kinderen, het sociale aanzien van het gezin, de kennissenkring die men zich kan opbouwen, enz.

De arbeid bepaalt eveneens het levensrhythme van de mens, de tijden waarop men opstaat, het huis verlaat, zijn maaltijden gebruikt en naar bed gaat. Wordt deze arbeid in ploegendienst verricht dan wordt wekelijks dit rhythme verstoord. Niet alleen de ploegenwerker, maar ook het gezin, waarin hij leeft, moet zich daarbij aanpassen. Deze aanpassing is allereerst een fysieke, maar daarnaast wordt bijv. ook het gemeenschapsleven sterk door de ploegenarbeid beïnvloed. Regelmatig verenigings- of cursusbezoek is uitgesloten; men is aangewezen op werk in huis en hof of op „eenzame” recreatiemogelijkheden.

Binnen de arbeidsplaats is de dwang van rhythme en tijdsindeling veelal nog sterker. De productie wordt per tijdseenheid gemeten, de bewegingsvrijheid wordt ernstig belemmerd door het gedwongen machinerhythme, de „prikkel” registreert iedere minuut die te laat gekomen wordt of te vroeg wordt weggegaan. En in veel bedrijven mag men zelfs niet doorwerken als het tijdsignaal, dat het einde van de werktijd aangeeft, heeft geklonken.

Wordt enerzijds vrijwillig sociaal contact door de eisen van de arbeid onmogelijk gemaakt, anderzijds wordt men veelal gedwongen dag in dag uit samen te werken met mensen, die men niet zelf heeft gekozen en die men misschien ook nooit zou kiezen.

Indien men zich nog verder gaat verdiepen in alle levensaspecten, die door de arbeid worden bepaald of beïnvloed, dan kan het niemand verbazen, dat niet ieder mens zich vanzelfsprekend in en door zijn arbeid gelukkig of tevreden voelt. Veel persoonlijke belangstelling en wensen moeten worden opgeofferd, neigingen en behoeften onderdrukt. Het moderne arbeidsleven in alle grote eenheden, zowel in kantoren en ziekenhuizen als in industriële bedrijven, legt enorme beperkingen op aan de individualiteit van de mens.

Het is dan ook niet te verwonderen, dat vooral in ons land, waar, meer dan in vele andere landen, de mens in zijn eigenheid en persoonlijke karakteristiek wordt gewaardeerd en erkend, naar middelen is gezocht om ook deze individuele kanten ontplooiingskansen te geven, en om de onaangename of ongunstige invloeden van de arbeid op de werkende mens en zijn gezin te ondervangen. Naast maatregelen van algemeen sociale aard, zoals de bouw van goede woningen, het stichten van pensioenfondsen en het geven van ontspanningsmogelijkheden werden maatschappelijk werkers benoemd om juist de individuele mens en zijn gezin met raad en daad bij te staan. Als doel van het bedrijfsmaatschappelijk werk wordt gezien: het helpen van de individuele mens om op een zodanige wijze in zijn maatschappelijke situatie te leven, dat hij zich daarin zo goed mogelijk kan ontplooiën en zich gelukkig voelen en tevens een aanvaardbaar lid van de maatschappij kan zijn.

Methoden.

Aanvankelijk werd deze hulp vooral gegeven op materieel gebied: extra financiële steun bij ziekte en invaliditeit, verschaffen van kleding, huisraad, kolen e.d. tegen voordelige voorwaarden, extra versrekkingen aan bepaalde groepen (bijv. melk aan jongeren of aan arbeiders die met giftige stoffen moeten omgaan) enz.

Langzamerhand is echter het inzicht gegroeid, dat de spanningen tussen mens en arbeid, mens en arbeidsgroep, mens en arbeidsomgeving met deze materiële hulpverlening maar nauwelijks geraakt worden. Tastend is men op zoek gegaan naar dieper liggende oorzaken in de mens en in de hem omringende omgeving. Individuele psychologie, arbeidspsychologie, groepspsychologie, sociologie en sociale economie hebben reeds een aantal nieuwe gezichtspunten gegeven, al staan zij nog slechts aan het begin van hun onderzoeksterrein. Met de groei van nieuwe inzichten worden ook nieuwe eisen gesteld aan de hulpverlening. Middelen en methoden om het gestelde doel te benaderen zijn zeer ingrijpend aan het veranderen, terwijl ook de interpretatie van de doelstelling aan wijzigingen onderhevig is. Meer en meer wordt ingezien, dat een mens niet werkelijk geholpen is indien men hem de dingen uit de hand neemt of „hem in de watten legt”. Zodra de hulp wegvalt is de kans op herhaling van de moeilijkheden groot. Legt men de nadruk op de ontplooiing van de mens dan gaat dit o.a. betekenen dat ieder mens geholpen moet worden om de wegen te vinden waarlangs hij zelfstandig zijn problemen kan oplossen. „De mens helpen zichzelf te helpen” is een slagzin van het moderne maatschappelijk werk. Het vereist echter een speciale scholing dit doel in werkelijkheid om te zetten; een scholing, die — gezien de snelle ontwikkeling van het werk — niet alle in functie zijnde

krachten hebben kunnen krijgen, zodat nog veel werk voor bijscholing dient te worden verzet.

Het accent van het maatschappelijk werk is aldus verschoven van materiële bijstand naar het gesprek tussen maatschappelijk werker en cliënt, waarin gezamenlijk gezocht wordt naar de kernpunten van de problemen, naar helderheid in de feitelijke moeilijkheden en in de emotionele ervaringen die er mee samengaan. Daarna wordt naar mogelijke oplossingen gezocht en de cliënt beslist hoe de zaak verder zal worden aangepakt. Uiteraard zal soms toch enige materiële hulp gewenst zijn; de waarde er van wordt echter als secundair beschouwd. De materiële hulp is veelal (niet steeds) voorwaarde om het werken aan de oorzaken van de sociale moeilijkheden mogelijk te maken.

Inhoud van het bedrijfsmaatschappelijk werk.

De vragen die de bedrijfsmaatschappelijk werker worden voorgelegd kunnen — zoals uit het bovenstaande enigermate duidelijk moge zijn geworden — zowel liggen op het gebied van de arbeid, arbeidsverhoudingen en arbeidsmilieu als op het grote terrein daarom heen. Theoretisch wordt graag een splitsing gemaakt en gaat men er van uit dat sociale problemen, die niet of nauwelijks in verband staan met de werkomstandigheden, niet door de bedrijfsmaatschappelijk werker behandeld moeten worden. Andere instanties: Overheid, kerk en particuliere organisaties, behoren voor de te geven hulp te worden ingeschakeld. Men meent nl., dat de werkgever slechts een beperkte verantwoordelijkheid heeft voor het leven van zijn werknemers, terwijl ook betoogd wordt, dat veel hulp doeltreffender gegeven kan worden van uit een instantie met een levensbeschouwelijke basis, wat de werkgever vrijwel altijd uitsluit.

In de praktijk ziet men, dat dit vrij algemeen aanvaarde standpunt verschillend geïnterpreteerd wordt, afhankelijk van omstandigheden ter plaatse, van de soms ruimere mogelijkheden van een bedrijf en de inzichten van de directie.

Wel kan gezegd worden, dat meer en meer de erkenning veld wint, dat binnen de arbeidsplaats een groot werkterrein braak ligt en dat de bemoeiing met de gezinsomstandigheden zeker niet de aandacht van de zgn. interne problemen mag afleiden.

Verhouding tot de bedrijfsleiding.

Al zien wij dus een groeiende tendentie om het bedrijfsmaatschappelijk werk te verplaatsen van gezinshulp naar het terrein van de menselijke verhoudingen en de bevordering van de arbeidsvreugde, dan wil dit zeker niet zeggen, dat de bedrijfsmaatschappelijk werker de voornaamste functionaris is, belast met de verantwoordelijkheid voor het welzijn van de individuele mens binnen het bedrijf. Op het gehele terrein van het personeelsbeleid is de neiging merkbaar om de verantwoordelijkheid voor „de menselijke factor” terug te brengen naar de bedrijfsleiding van hoog tot laag. Een goed maatschappelijk werker zal nooit kunnen goedmaken wat door een slechte chef wordt verknoeid. Het schijnt ons daarom toe, dat de chef niet slechts moet toezien op een goede algemene gang van zaken, maar ook belangstelling behoort te hebben voor het persoonlijk wel en wee van zijn ondergeschikten. De maatschappelijk werker kan hem daarbij *desgewenst* behulpzaam zijn door bepaalde problemen samen te bespreken of een deel van deze taak over te nemen. Uit hoofde van zijn productie-opdracht kan en mag een chef niet te veel tijd en aandacht geven

aan een enkel afdelingslid. Hij zal steeds overzicht moeten houden over alles wat op zijn afdeling voorvalt en moet tevens bedenken dat te veel aandacht aan één ondergeschikte besteed gemakkelijk wrijvingen kan oproepen met de rest van zijn groep. Een chef is in eerste instantie groepsleider, wat betekent dat hij zijn belangstelling gelijkmatig moet verdelen over alle groepsleden en vooral de eenheid van de groep in het oog moet houden. Heeft een afdelingslid bijzondere tijd en aandacht nodig, dan is het daarom veelal gewenst een deskundige in te schakelen, die geen deel van de afdeling uitmaakt.

Alhoewel vaak verondersteld wordt, dat een bedrijfsmaatschappelijk werker minder werk zal hebben, indien een bedrijf over goede chefs beschikt, blijkt meestal, dat zijn taak in dat geval toeneemt. Een goede chef, die begrijpt wat de moeilijkheden van zijn mensen zijn, zal eerder zelf deskundige hulp inroepen, overleg plegen en werk overdragen. Ook zal een goede chef eerder beseffen, dat het voor een ondergeschikte soms moeilijk kan zijn persoonlijke problemen met hem te bespreken. Uit de aard der zaak maakt ieder bij zijn chef graag een goede indruk, voor promotie en werkbeoordeling is men van zijn chef afhankelijk en niemand zal graag zijn toekomst in de waagschaal stellen. Nu is het een veel voorkomend verschijnsel, dat bepaalde problemen door een chef niet negatief beoordeeld zullen worden, maar dat de ondergeschikte desondanks een afwijzende reactie van de chef verwacht. Als voorbeeld moge dienen, dat veel mensen het als een schande beschouwen schulden te hebben, zelfs als dit geheel aan een samenloop van ongelukkige omstandigheden te wijten is. Men zal dan alles in het werk stellen buiten de werkgever om tot een oplossing te komen, wat echter niet steeds lukt of ten koste van veel zorgen en spanningen, die ook op de arbeidsprestatie en de arbeidsvreugde van invloed zijn. Hetzelfde geldt soms voor te zware eisen van het werk, samenwerkingsmoeilijkheden e.d.

Positie van de maatschappelijk werker.

Een maatschappelijk werker zal in bovengenoemde gevallen soms veel gemakkelijker hulp kunnen bieden, indien zijn positie voor ieder duidelijk gesteld is. Hieronder verstaan wij, dat de maatschappelijk werker een zuivere staffunctionaris is, adviseur dus, zonder enige beslissingsbevoegdheid. Hij doet geen controlewerk, oefent geen gezag uit en zijn recht op het handhaven van zijn beroepsgeheim dient officieel erkend en algemeen bekend te zijn. Dit laatste betekent, dat alles wat door de „cliënt” in vertrouwen wordt medegedeeld ook vertrouwelijk mag blijven. Verzoekt de cliënt om bemiddeling bijv. voor overplaatsing, dan zal vanzelfsprekend de reden van dit verzoek te bevoegder plaatse bekend moeten worden gemaakt. Wil de cliënt hiervoor geen toestemming verlenen, dan zal de hulp van de maatschappelijk werker meestentijds beperkt blijven tot de vermindering van spanning, die het gesprek vaak kan geven. De cliënt kan hierdoor zijn problemen vaak helderder gaan zien, de chaos van gevoelens wordt geordend en dit kan leiden hetzij tot een gemakkelijker aanvaarden van de situatie of tot het duidelijker gaan zien welke stappen men zelf wil gaan ondernemen¹⁾.

Slotbeschouwing.

Het is niet verwonderlijk, dat velen na kennisname van de bedoelingen van het bedrijfsmaatschappelijk werk erkennen, dat zij wel begrijpen dat dit voor veel werk-

¹⁾ Korthedshalve zijn wij hier niet ingegaan op de vraag van de taakafgrenzing en samenwerking tussen maatschappelijk werker en personeelschef.

nemers in het moderne bedrijfsleven een gewaardeerde dienstverlening kan betekenen, maar zich desondanks afvragen waarom het bedrijfsleven zich er mee zou bezighouden.

Het belangrijkste argument schijnt ons toe, dat de bedrijfsleiding de ongunstige gevolgen van de moderne arbeidsomstandigheden wil proberen te compenseren (waarmee overigens niet gezegd wil zijn, dat er niet tevens grote voordelen verbonden zouden zijn aan deze productievormen). Vermoedelijk is een betere productie te verwachten van mensen die minder door zorgen worden

afgeleid, meer aandacht, belangstelling hebben voor hun werk. Op grote schaal bewezen is dit echter niet. Het maatschappelijk werk stelt echter het menselijk geluk boven economische vooruitgang. Wij menen, dat gezocht moet en kan worden naar het kruispunt van sociale en economische belangen. Op lange termijn gedacht zien wij sociale en economische wenselijkheden voor een groot deel parallel gaan. Indien deze stelling juist is, kan het bedrijfsmaatschappelijk werk een minder wezensvreemd deel van de bedrijfsorganisatie zijn dan nu nog dikwijls gedacht wordt.

Amsterdam.

M. SCHRÖDER.

De huidige stand van de uitvoering van de Wet op de Bedrijfsorganisatie

Met de uitvoering van de Wet op de Bedrijfsorganisatie zijn nog slechts betrekkelijk bescheiden vorderingen gemaakt. Niettemin is er aanleiding, nu door de totstandkoming van de eerste bedrijfschappen en de parlementaire behandeling van de wetsontwerpen tot instelling van productschappen de belangstelling voor deze materie weer is toegenomen, een overzicht te geven van hetgeen tot heden is tot stand gekomen en van de wijze waarop dit resultaat werd verkregen.

Tot dusver zijn zes bedrijfschappen ingesteld, nl. het Landbouwschap, het Bosschap, het Bedrijfschap voor het Slagersbedrijf en drie bedrijfschappen voor bouwambachten, nl. voor het schildersbedrijf, voor het stucadoors-, het terrazzo- en steengaasstellersbedrijf en voor het steenhouwersbedrijf. De instelling van een tweetal andere bedrijfschappen kan binnenkort worden verwacht. Dit betreft een bedrijfschap voor het schoenmakersbedrijf en een bedrijfschap voor het horecabedrijf en aanverwante bedrijven. Door de Tweede Kamer van de Staten-Generaal is een ontwerp van wet tot instelling van een bedrijfschap voor de steenkolenmijnindustrie aanvaard.

De Sociaal-Economische Raad heeft voorts nog enkele adviezen tot instelling van bedrijfschappen uitgebracht, die bij de Regering nog in overweging zijn. Deze adviezen betreffen een bedrijfschap voor de detailhandel in sterk-alcoholische dranken en wijnen, een bedrijfschap voor de vleeswarenindustrie en vier bedrijfschappen op het gebied van de groothandel, nl. voor de groothandel en de tussenpersonen in groenten en fruit, de bloembollenhandel, de groothandel in eieren en de groothandel in vis en aanverwante bedrijven.

Een aantal ontwerpen van wet tot instelling van verticale bedrijfslichamen is bij de Staten-Generaal aanhangig. De Tweede Kamer heeft inmiddels de wetsontwerpen, inhoudende de instelling van tien productschappen en van een hoofdproductschap voor akkerbouwproducten — een niet in de Wet op de Bedrijfsorganisatie voorziene creatie ad hoc — aanvaard. De productschappen, die in de plaats treden van de bestaande verticale organisaties, worden ingesteld voor ondernemingen, welke een functie vervullen ten aanzien van de volgende landbouw- en voedselvoorzieningsproducten: vee en vlees, groenten en fruit, siergewassen, margarine vetten en oliën, tuinbouwzaden, gedistilleerde dranken, granen, zaden en peulvruchten, landbouwzaai zaden, aardappelen en veevoeder. Bij de Tweede Kamer is nog in behandeling een wetsontwerp voor een productschap voor bier. De indiening van

een ontwerp tot instelling van een productschap voor pluimvee en eieren is in het vooruitzicht gesteld.

Om een meer volledig beeld te verkrijgen van hetgeen op dit moment actueel is op het stuk van de bedrijfsorganisatie dient ten slotte nog een blik te worden geslagen op de voorstellen, die nog bij de Sociaal-Economische Raad in overweging zijn. Hierbij dient uiteraard in het oog te worden gehouden, dat het geenszins zeker is, dat de Raad bereid en in staat zal zijn tot de instelling van al deze in overweging zijnde bedrijfslichamen te adviseren.

Wat de verticale organisatie betreft is alleen nog een productschap voor vis aan de orde. Hierbij sluit aan een bedrijfschap voor de visserij. Reeds geruime tijd is overleg gaande over hoofdbedrijfschappen voor de detailhandel en het ambacht en over een hoofdbedrijfschap op het gebied van de voedselvoorzieningsgroothandel. Ook voor enkele takken van detailhandel en van ambacht en voor een groot aantal takken van groothandel in landbouw- en voedselvoorzieningsproducten zijn voorstellen voor bedrijfschappen in overweging. Op industrieel gebied zijn een bedrijfschap voor de rayonindustrie, een bedrijfschap voor de zeep- en de wasmiddelenindustrie, een bedrijfschap voor de schoenindustrie en enkele bedrijfschappen voor kleinere takken van nijverheid voorgesteld. Van enige andere industriële bedrijfstakken is bekend, dat besprekingen over een bedrijfschap tussen de organisaties in een vergevorderd stadium zijn.

De vraag kan worden gesteld waaraan het moet worden toegeschreven, dat de instelling van de bovengenoemde bedrijfslichamen het eerst aan de orde is gekomen. De overwegingen, op grond waarvan de instelling van productschappen voor landbouw- en voedselvoorzieningsproducten is voorgesteld, liggen in de aard van de landbouwproductie en de structuur van de markten van landbouwproducten. Nader behoeft op de hierin gelegen motieven voor ordenend ingrijpen in dit verband niet te worden ingegaan. De vervanging van het Mijnstatuut 1945 door een instellingswet van een bedrijfschap voor de steenkolenmijnindustrie behoeft evenmin uitvoerige verklaring. Overziet men de reeks van de overige bedrijfschappen, dan valt op, dat een belangrijk deel daarvan is voorgesteld voor bedrijfstakken in de landbouw- en voedselvoorzieningssector van het bedrijfsleven en een ander groot gedeelte voor takken van ambacht en detailhandel. De industrie is in betrekkelijk geringe mate vertegenwoordigd.

Van de totstandkoming van bedrijfschappen in de landbouw- en voedselvoorzieningssector vormt een eerste verklaring, dat op dit gebied door de Overheid en de verticale organisaties-Louwes in belangrijke mate ordenend wordt opgetreden. De taak van de organisaties-Louwes, waarvan de opheffing in voorbereiding is, zal, zoals bekend, in grote lijnen door de productschappen worden overgenomen. Voorts kan er op worden gewezen, dat in de landbouw en in de handel in landbouw- en voedselvoorzieningsproducten een zeer groot aantal ondernemingen bestaat, waardoor een ordenend optreden van bedrijfsgenoten door middel van kartelafspraken bijzonder bemoeilijkt wordt. Voor de horizontale geleidingen is het aangewezen zijn op de bereidwilligheid van de centrale Overheid of van verticale organisaties om gewenste maatregelen te treffen begrijpelijkerwijze minder verkieslijk dan het beschikken over de mogelijkheid door middel van een eigen organisatie op te treden. De mogelijkheden van een bedrijfsschap zijn door de beperkte bevoegdheden, welke daaraan kunnen worden overgelaten, wel begrensd, maar bepaalde taken zullen toch krachtens autonome bevoegdheid kunnen worden ter hand genomen, andere zullen wellicht in medebewind kunnen worden uitgevoerd. Bovendien kan een bedrijfstak door middel van een bedrijfsschap naar buiten als een eenheid optreden en — mede door de publiekrechtelijke status — bij de Overheid en elders meer gewicht in de schaal leggen. Niet onbelangrijk is ten slotte, dat de financiële mogelijkheden van een bedrijfsschap groter zijn dan die van privaatrechtelijke organisaties.

Ten dele zullen voor de bedrijfstakken buiten de landbouw- en voedselvoorzieningssector, waarvoor een bedrijfsschap is aangevraagd, soortgelijke overwegingen een rol hebben gespeeld. Ook dit zijn bedrijfstakken, welker economische positie door verschillende oorzaken minder sterk is. Het grote aantal ondernemingen belemmert veelal het tot stand komen van kartelregelingen, in een enkel geval, nl. bij de slaggers, verzette de Overheid zich tegen bepaalde ondernemersovereenkomsten. Ordenend overheidsoptreden daarentegen heeft hier minder betekenis en is in verband met de aard van de zich voordoende problemen ook minder noodzakelijk of wenselijk.

Het wil voorkomen, dat, in het algemeen gesproken, de mogelijkheid van een publiekrechtelijke regeling van de lonen en andere arbeidsvoorwaarden, die in de discussies over de P.B.O. een zo belangrijke rol heeft gespeeld, voor de organisaties geen doorslaggevend motief is geweest om tot een bedrijfsschap te komen. Wel is in vele gevallen verordenende bevoegdheid ten aanzien van de lonen en de andere arbeidsvoorwaarden gevraagd, doch vaak werd daaraan een beperkende clause verbonden. Ook is bekend, dat in enkele gevallen afspraken bestaan om van de toegekende bevoegdheid voorlopig geen gebruik te maken. In de groothandel in landbouw- en voedselvoorzieningsproducten, in de detailhandel en in verschillende takken van ambacht is bovendien het gezinsbedrijf zonder werknemers overheersend en komen ondernemingen met meer dan een tiental werknemers slechts sporadisch voor.

In industriële bedrijfstakken, waarin een ruime ervaring met collectieve arbeidsovereenkomsten is opgedaan en waarvan bekend is, dat reeds geruime tijd een behoorlijke samenwerking tussen ondernemers- en werknemersorganisaties bestaat is de belangstelling voor bedrijfschappen niet zo groot. Of een wijziging in de loonpolitiek hierin verandering zal brengen staat te bezien. De in het algemeen genomen gunstige economische situatie waarin ons land

verkeert en de in de industrie in ruimer mate aanwezige mogelijkheid door kartelovereenkomsten of informeel overleg economische moeilijkheden in de bedrijfstak te vermijden, zullen waarschijnlijk op de belangstelling voor bedrijfschappen in deze kring mede van invloed zijn.

De Wet op de Bedrijfsorganisatie bevat een aantal gecompliceerde procedurevoorschriften, welke bij de voorbereiding van de instelling van bedrijfslichamen in acht dienen te worden genomen. Productschappen kunnen uitsluitend bij de wet, bedrijfschappen en hoofdbedrijfschappen zowel bij de wet als bij algemene maatregel van bestuur worden ingesteld. Geen enkel product-, hoofdbedrijf- of bedrijfsschap kan worden ingesteld dan nadat de Sociaal-Economische Raad uit eigen beweging daartoe heeft geadviseerd, dan wel, indien het initiatief van de Regering uitgaat, in de gelegenheid is gesteld van advies te dienen.

De Raad is altijd verplicht alvorens te adviseren de betrokken representatieve organisaties van ondernemers en werknemers te horen. Voor een advies van de Raad uit eigen beweging is de verdergaande eis gesteld, dat over de instelling van het bedrijfslichaam overeenstemming moet zijn bereikt met deze organisaties. Betreft het de instelling bij algemene maatregel van bestuur van een bedrijfsschap of hoofdbedrijfsschap, dan dient die overeenstemming tussen de Raad en de organisaties zelfs niet alleen te bestaan met betrekking tot de instelling zelve, doch ook ten aanzien van de in het instellingsbesluit te treffen voorzieningen.

De voorgeschreven procedure leidt er toe, dat bij een initiatief van de Sociaal-Economische Raad altijd de bedoeling zal voorzitten, overeenstemming te bereiken met de representatieve organisaties. Zonder deze overeenstemming immers kan de Raad niet tot de instelling van een bedrijfslichaam adviseren en kan — tenzij de Regering het initiatief zou nemen, hetgeen in het algemeen niet spoedig zal voorkomen — het schap niet tot stand komen.

Tot dusver is het initiatief tot de instelling van bedrijfschappen steeds genomen door de organisaties van ondernemers en werknemers. De Sociaal-Economische Raad heeft nog geen gebruik gemaakt van de mogelijkheid uit eigen beweging een onderzoek naar de wenselijkheid van de instelling van bepaalde bedrijfschappen in te stellen.

Bij de productschappen is in verband met de ingewikkeldheid van de zich daarbij voordoende vraagstukken en de verscheidenheid van de bij de instelling van dergelijke lichamen betrokken belangen het initiatief van de Sociaal-Economische Raad uitgegaan. Alleen de adviezen inzake de productschappen voor gedistilleerde dranken en voor bier zijn op instigatie van de organisaties tot stand gekomen. Intussen heeft zich ook een enkel geval voorgedaan, dat de Regering het initiatief nam. Dit betrof de instelling van een viertal productschappen, nl. voor pluimvee en eieren, voor landbouwzaaijden, voor pootaardappelen en voor zuivel. Tevoren was reeds vanwege de Organisatie-Commissie van de Raad met de organisaties over de instelling van deze productschappen overleg gepleegd. Daarbij was gebleken, dat men in het algemeen de totstandkoming van productschappen wel wenselijk achtte. Bij de drie eerstgenoemde productschappen kon echter geen overeenstemming worden verkregen over de verdeling van de aan ondernemers toe te kennen zetels in de besturen en bij het productschap voor zuivel waren er in het bijzonder moeilijkheden in verband met de pari-

taire vertegenwoordiging van ondernemers en werknemers in het bestuur. Beoogd is wel, dat het ontbreken van overeenstemming over deze punten niet aan het eigener beweging uitbrengen van een gunstig advies door de Raad in de weg zou behoeven te staan. Alleen over de instelling, niet over de in de instellingswet te treffen voorzieningen is bij productschappen overeenstemming met de organisaties vereist, terwijl voor de drie eerstgenoemde productschappen bovendien zou kunnen worden aangevoerd, dat de bestuurssamenstelling — voor zover niet een afwijking van de pariteit wordt beoogd — niet in de instellingswet behoeft te worden geregeld. De Raad heeft zich niet uitgesproken over de vraag, of hij zich bevoegd achtte eigener beweging een positief advies uit te brengen. Het verschil van mening tussen de organisaties over een zo belangrijke aangelegenheid als de bestuurssamenstelling was, mede gelet op de bijzondere aard van de op dit punt bestaande controversen, vóór hem voldoende aanleiding zich van het eigener beweging uitbrengen van een advies te onthouden.

Nadat de Regering de Raad advies had gevraagd over haar voornemen de instelling van de vier genoemde productschappen te bevorderen is opnieuw met de organisaties overlegd. Dit hernieuwd beraad heeft er toe geleid, dat alsnog overeenstemming tussen de organisaties werd bereikt over de instelling van productschappen voor pluimvee en eieren en voor landbouwzaaizaden. Hoewel het hier een door de Regering gevraagd advies betrof, werd dus over de inhoud daarvan overeenstemming verkregen met de organisaties.

Over de beide andere productschappen bleek geen overeenstemming mogelijk, eerder werden de tegenstellingen bij het nader overleg nog toegespijst. De Raad heeft ten

slotte, zij het op grond van geheel verschillende motieven, de Regering zowel de instelling van een productschap voor pootaardappelen als die van een productschap voor zuivel ontraden. Inmiddels is in de Tweede Kamer medegedeeld, dat de Regering op haar voornemen de instelling van een productschap voor pootaardappelen te bevorderen is teruggekomen. Of de Regering naar aanleiding van het advies van de Sociaal-Economische Raad ook van de instelling van een productschap voor zuivel af zal zien is nog een open vraag.

Het zou voorbarig zijn uit de gang van zaken met deze vier productschappen te concluderen, dat de Sociaal-Economische Raad in geen enkel geval bereid zal zijn om zich in een door de Regering gevraagd advies anders dan in overeenstemming met de organisaties van bedrijfsgenoten voor de instelling van een bedrijfslichaam uit te spreken. Niet alleen bleek bij de behandeling van het zuiveladvies een belangrijke minderheid vóór de instelling van het productschap, ook onder de meerderheid, die zich daartegen verklaarde waren er leden, die deden uitkomen, dat met name het ontbreken van overeenstemming tussen de organisaties over een punt als de pariteit tussen ondernemers en werknemers bij de bestuurssamenstelling op zichzelf voor hen geen aanleiding zou zijn niet aan de totstandkoming van een bedrijfslichaam mede te werken.

Het is niettemin duidelijk, dat de Sociaal-Economische Raad in het algemeen slechts zeer ongaarne de totstandkoming van bedrijfslichamen tegen de wil van de betrokken organisaties van bedrijfsgenoten zal aanbevelen. Het ziet er overigens niet naar uit, dat hij in de naaste toekomst opnieuw voor een dergelijke beslissing zal worden gesteld.

's-Gravenhage.

J. P. A. BAKKEREN.

Tegenstellingen in de internationale handel

Twee recente gebeurtenissen op het terrein van de internationale handel trekken in hun tegengesteldheid sterk de aandacht.

De Verenigde Staten kondigden de verhoging aan van het invoerrecht op horloges, terwijl anderzijds de Benelux-landen een verklaring publiceerden waarin nogmaals een beroep wordt gedaan op de leden van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel, hun steun te verlenen aan het streven naar verlaging van invoerrechten. Hoewel de Benelux-verklaring en het besluit van President Eisenhower niet in direct verband met elkaar mogen worden gebracht — de Benelux-verklaring ging vooraf aan het Amerikaanse besluit — mag toch een samenhang worden geconstateerd.

Amerikaans protectionisme.

Reeds in vorige beschouwingen werd de aandacht gevestigd op de tegenstelling tussen de door de Verenigde Staten uitgedragen idee en de door de Amerikanen gevolgde practijk met betrekking tot de internationale handel¹⁾.

Bij herhaling propageerden de Verenigde Staten de vrije handel en vaak werden de aan deze grote crediteur ten dienste staande middelen aangewend tot het uitoefenen van druk op andere landen, om de idee van de vrije handel te verwezenlijken. Even zovele malen echter toonden de Verenigde Staten, waar het de eigen handels-

politiek betrof, zich tegenstanders van een afbraak van handelsbelemmeringen. Na de liberalisatie van de invoer in de eerste jaren na de oorlog nam de bereidheid van de Verenigde Staten tot het actief deelnemen aan de programma's gericht op de liquidatie van restricties sterk af. De Regering — die tot heden voorstander bleef van een vrijere invoer — slaagde er niet in de tegenstand van het protectionistische kamp te overwinnen, te minder naarmate uiterst krachtige concerns deze groep kwamen versterken. Du Pont de Nemours, Monsanto, Westinghouse en General Electric behoren thans tot de voornaamste protectionistische woordvoerders, welke bekering tot het protectionisme van de laatste twee nog van recente datum is. Zelfs de traditioneel vrijhandelsgezinde Democratische partij blijkt geïnfilteerd te worden, dank zij de druk die o.a. door deze machtige lichamen wordt uitgeoefend.

Bij de huidige samenstelling van het Congres is geen noemenswaardige verzachting van de invoerbelemmeringen in de Verenigde Staten te verwachten. Het ten opzichte van de rapporten van Bell en Douglas reeds gematigde Randall-rapport blijkt in de ogen van de thans zitting hebbende leden geen genade te kunnen vinden. De Reciprocal Trade Agreements Act werd met slechts één jaar verlengd, zodat op zijn best de status quo op het terrein van de tarieven wordt gehandhaafd. Een herroeping van het Buy-American-principe slaagde niet. De wet tot vereenvoudiging van de douane-procedure werd tot een verwaarloosbare maatregel teruggebracht.

¹⁾ Vgl. o.a. „E.-S.B.” van 17 Maart en 7 April 1954, waar meer uitvoerig werd ingegaan op de critiek met betrekking tot de Amerikaanse handelspolitiek en haar consequenties.

En thans volgt dan de verhoging van het invoerrecht op horloges, waarmede een zeer ernstige slag wordt toegebracht aan de handel met Zwitserland. Opnieuw blijkt tot welke onzekerheden de zgn. „escape clause” leidt. De President — die de gehele verantwoording draagt voor dit besluit — kon inmiddels geen redelijke verklaring geven voor deze noodlottige beslissing in een geval, dat door velen als een test-case werd beschouwd.

Evenmin kan in redelijkheid de noodzaak worden verdedigd van bescherming van vele thans om bescherming roepende industrieën. Een artikel in het April-nummer van „Fortune” omtrent het effect en de noodzaak van bescherming voor een drietal industrieën, waaronder Monsanto, toont het tegendeel aan door te wijzen op de prijsverhogende werking van het Amerikaanse protectionisme.

Deze ontwikkeling, welke in feite moet worden gezien als de Amerikaanse reactie op de concurrentie van voornamelijk Duitse en Engelse firma's op de binnenlandse markt, wekt onrust en bezorgdheid in de gehele Westerse wereld.

Het is de hoogste tijd, dat „Americans . . . understand, that the United States has become for better or worse, a wholly committed member of the world community”²⁾, en dat het economisch isolationisme niet alleen schade teweegbrengt aan de welvaart van het land zelf en die van de gehele vrije wereld, doch bovenal ook aan de Westerse eenheid. De positie van de Verenigde Staten houdt in, dat van dit land een voorbeeld mag worden verwacht.

De tegenstelling.

Een merkwaardige tegenstelling tot de houding van de Verenigde Staten spreekt uit de recente verklaring van de Benelux-Ministers. In deze verklaring spreken de drie landen zich uit voor de plannen tot verlaging van invoerrechten, zoals deze in het kader van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel werden ontwikkeld³⁾. Zij wijzen er op, dat deze nieuwe voorstellen slechts enig perspectief kunnen openen indien de voornaamste handelslanden in de wereld hun actieve medewerking aan het plan verlenen.

Deze verklaring verscheen op een moment, dat de drie Regeringen er reeds van overtuigd moesten zijn, dat de gewenste medewerking van de Verenigde Staten niet zou kunnen worden verkregen. Geconcludeerd moet dus worden, dat de Benelux-Regeringen zich ondanks deze restrictie toch kunnen verenigen met de nieuwe voorstellen, ofwel aan de verklaring ontbreekt iedere reële grondslag, hetgeen niet valt aan te nemen. Dit houdt in dat, indien de overige verdragsluitende partijen van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel hun goedkeuring hechten aan nieuwe tariefonderhandelingen, de Verenigde Staten voorlopig „om niet” zullen profiteren van de dan tot stand komende tariefverlagingen. Het nieuwe tariefplan immers, waarop de Benelux-verklaring het oog richt, is uitdrukkelijk gebaseerd op het verlenen van meestbegünstiging aan alle verdragsluitende partijen³⁾.

Verskillende motieven kunnen voor deze stellingname worden aangevoerd.

Sedert de onderhandelingen te Torquay (1950) verkeert het streven naar verlaging van invoerrechten ontegenzeggelijk in een impasse. Deze impasse zou noodlottige gevolgen kunnen hebben bij een verder voortduren.

Zouden eenmaal de verleende concessies worden teruggetrokken, dan zou daarmee een aanmerkelijke verhoging van invoerrechten plaatsvinden. Wachten de verdragsluitende partijen het moment af waarop de Verenigde Staten bereid zullen blijken de in 1947 ingeslagen weg te vervolgen, dan wordt wellicht de critieke tijds-limiet overschreden.

De concessielijsten van tarieven zijn nog slechts van kracht tot medio 1955 en te vreezen valt, dat niet opnieuw als in 1953 een ongewijzigde verlenging zal kunnen worden verwezenlijkt (inplaats van de eind 1953 voorgenomen tariefconferentie, werden de concessielijsten ongewijzigd verlengd). Benelux wenst thans kennelijk een poging te wagen om een einde te maken aan de onzekerheid, die ten aanzien van de tarieven bestaat.

Een alternatief voor de „gratis” concessies aan de Verenigde Staten zou zijn een uitsluiting van dit land van nieuwe concessies, een uitzondering op de regel van meestbegünstiging. Enerzijds zou daarmee de basis aan de Algemene Overeenkomst worden onttrokken, terwijl anderzijds te vreezen valt, dat een dergelijk initiatief de Amerikaanse protectionisten in de kaart zou spelen.

Het door Benelux ingenomen standpunt toont daarentegen juist onomwonden de bereidheid, tot verdere liberalisering van de handel over te gaan, met inbegrip van de handel met de Verenigde Staten. Deze geste zal de vrijhandelsgezinde partij in de Verenigde Staten slechts kunnen versterken.

Ten slotte zij gewezen op een derde argument. De „gratis concessie” aan de Verenigde Staten zal over het algemeen genomen van betrekkelijk geringe betekenis zijn. Voor vele producten werden op de conferenties van de Algemene Overeenkomst inzake Tarieven en Handel aanmerkelijke concessies van de Verenigde Staten verkregen en het valt te betwijfelen, of een verdere verlaging van de Amerikaanse rechten op zich zelf een grote invloed zal hebben op de totale uitvoer. Het grootste belang bij verdere tariefverlagingen ligt in het inter-Europese verkeer.

Voorts zullen de tarieven volgens het nieuwe voorstel in het eerste jaar gemiddeld met niet meer dan 10 pCt worden verlaagd. De relatieve betekenis van de gratis concessie aan de Verenigde Staten zal dus gering zijn, temeer indien men overweegt dat het de deelnemende landen vrij staat in het eerste stadium de gemiddelde 10 pCt zo te berekenen, dat de producten waarin de Verenigde Staten veel belangstellen voorlopig geheel, of gedeeltelijk worden uitgesloten.

Samenvattend kan dan ook zeker het Benelux-initiatief met vreugde worden begroet. Slechts rijst de vraag wat ons te doen zal staan indien de Verenigde Staten volharden in hun houding. En dan dient de aandacht gevestigd te worden op de zinsnede waarin de Benelux-Regeringen verklaren, dat het thans van de houding van andere landen zal afhangen of de handelspolitiek van liberalisatie en lage tarieven, die tot dusverre door Benelux werd gevolgd, ook in de toekomst gehandhaafd zal kunnen blijven, welke constatering nog wordt versterkt door de toevoeging dat Benelux het derde handelsgebied ter wereld is. Eén dezer andere landen zijn de Verenigde Staten en wel uit hoofde van de crediteurstatus één der belangrijkste. Ook echter kan men hieruit lezen, dat indien thans niet de overige landen het besluit nemen tot voortzetting van het streven naar verlaging van rechten en liquidatie van quotaregelingen, Benelux reeds spoedig de situatie opnieuw zal beoordelen en eventueel overgaan tot geëigende maatregelen.

²⁾ Stimson in „Foreign Affairs”, October 1947.

³⁾ Vgl. „E.-S.B.” van 7 April 1954.

Dit slot van de verklaring van de Benelux-Regeringen geeft blijk van het besef, dat in de hedendaagse wereld een actieve handelspolitiek de enig juiste is.

Een noodgedwongen realisatie van het geuite voornemen echter, kan nauwelijks voldoening wekken. Zelfs rijst de vraag hoever Benelux zal kunnen gaan zonder de eigen economie, die zo zeer op de internationale handel is georiënteerd, te schaden. Het geuite voornemen duidt op een weg, die slechts met uiterste voorzichtigheid mag worden betreden en eerst dan, wanneer de dringende noodzakelijkheid daartoe onomstotelijk is komen vast te staan.

Nu van de kant van de Verenigde Staten voorlopig niets te verwachten valt, richt zich de hoop op onze

grote handelspartners en dan blijkt, dat de toekomst van de vrije buitenlandse handel grotendeels ligt in handen van de Regeringen van de Benelux omringende Westeuropese landen. Een verdere voortgang op het pad van liberalisatie en verlaging van tarieven in West-Europa met de mogelijkheid tot latere toetreding van de Verenigde Staten als één der economisch belangrijkste machten van het vrije Westen lijkt, zolang een hogere Europese eenheid niet te verwezenlijken is, de beste leidraad voor dit moment, waarin ook op de weg naar de vrijmaking van het betalingsverkeer aanmerkelijke vorderingen worden geboekt. Slechts een gecoördineerde voortgang van liberalisatie, convertibiliteit en verlaging van tariefmuren kan leiden tot het gewenste resultaat.

Aalst (N.B.).

N. FRANKEN, ec. drs.

De komende fruitoogst

Een gedeelte van de oogst 1954 is reeds geruimd. Beschouwingen over hetgeen te wachten staat hebben dus voor dat deel geen zin. We kunnen volstaan met op te merken, dat de producten, welke hiertoe behoren, te weten *aardbeien, rode bessen, frambozen, kersen* en *zwarte bessen*, tegen hoge prijzen geruimd zijn. Eensdeels was dit een gevolg van schaarste in eigen land. Voor een ander deel werd het hoge prijspeil veroorzaakt door grote vraag voor export. Een vraag waaraan ook schaarste — doch nu in het buitenland — niet vreemd was.

Deze algemene schaarste is een gevolg van de beide volgende factoren:

1. een geringe kg-opbrengst per ha na de ongunstige weersomstandigheden in winter en voorjaar;
2. een inkrimping van het beteelde areaal na een aantal jaren met lage prijzen.

Niet bij alle genoemde producten speelden beide omstandigheden een even grote rol. Voorts is de prijs nog wel iets verder aangetrokken door een vraagtoename, welke verband houdt met een stijging van de koopkrachtige vraag in diverse Westeuropese landen.

Van de fruitsoorten, welke grotendeels hun oogst nog moeten geven, zullen *druiven* en *pruimen* in dit artikel evenmin uitvoerig worden behandeld. Druiven zijn in Nederland een product van de kascultuur. Een uiteenzetting over de te verwachten gang van zaken bij dit product vereist het vermelden van de ontwikkeling der groenteteelten in deze sector van de tuinbouw en zou ons hier te ver van het onderwerp wegvoeren. Over pruimen valt niet veel op te merken. De afzet moet voornamelijk plaatsvinden op de binnenlandse markt. Deze markt heeft wel enige elasticiteit. Grote aanvoeren doen de prijs uit de aard der zaak dalen en kleine aanvoeren brengen een prijsstijging teweeg. De vooruitzichten voor de oogst 1954 zijn niet al te goed. De recordoogst van 1952 zal wel niet worden bereikt; zelfs is een iets kleinere productie dan in 1953 te verwachten. Het prijspeil zal derhalve wel vrij ver boven het lage prijspeil van 1952 en enigszins boven dat van 1953 liggen.

De belangrijkste fruitsoorten, welke de Nederlandse tuinbouw in de komende maanden op de markt zal brengen, zijn *appelen* en *peren*. De marktsituatie is hier ingewikkelder dan bij het vorige product, omdat deze heel nauw samenhangt met de Westeuropese omstandigheden op fruitgebied. Ter oriëntatie volgen nu enige cijfers over

de diverse grootheden, welke voor de Nederlandse markt in de achter ons liggende jaren van belang zijn geweest.

Oogst	Beschikbaar:		Bestemming:			Gemiddelde veilingprijs per 100 kg
	Veilingaanvoer	Invoer	Binnenlandse verse markt a)	Verse export	In Nederland geconserveerd	
(hoeveelheden in duizenden tonnen)						
<i>Appelen</i>						
1950	229	3	163	43	26	f 20
1951	294	2	147	134	15	„ 25
1952	362	1	189	133	39	„ 15
1953	282	8	150	97	42	„ 21
<i>Peren</i>						
1950	106	1	72	31	4	„ 21
1951	85	—	52	30	3	„ 30
1952	174	—	116	50	5	„ 12
1953	121	1	79	39	3	„ 21

a) De binnenlandse afzet is in dit overzicht opgenomen als restgrootte. Daar de veilingaanvoer niet even groot is als de werkelijke productie in verband met verkoop zonder inschakeling van veilingen, wijkt het cijfer van de binnenlandse afzet enigszins af van de — niet te berekenen — werkelijkheid.

Een nadere bestudering van bovenstaande cijfers leert ons in grote lijnen de factoren kennen, welke de afzet van appelen en peren beheersen. Dit is nodig om een indruk te krijgen van de omstandigheden, welke de afzet van de nieuwe oogst zullen beheersen.

De *binnenlandse verse markt* neemt zowel van appelen als van peren ruim de helft van de aanvoer op. Bij peren is het aandeel van deze markt in vergelijking tot de aanvoer iets groter dan bij appelen.

De omvang van deze afzet is vooral afhankelijk van de prijs. Een laag gemiddeld prijspeil vergroot het opnamevermogen van de markt. Een hoog prijspeil heeft een tegengesteld effect.

Mogelijk spelen op de achtergrond nog enige factoren een rol. Het is niet mogelijk deze geheel te volgen, in verband met de moeilijkheden, welke zich voordoen bij de nauwkeurige berekening van het binnenlands verbruik. Vergelijking van het berekende verbruik in 1950 en 1953 — oogsten met een ongeveer gelijk prijspeil — geeft de indruk, dat het verbruik van appelen iets is teruggelopen en van peren iets is toegenomen.

Deze verschuivingen zijn niet van voldoende omvang om er grote betekenis aan te hechten. De toenemende concurrentie van het citrusfruit kan op appelen iets meer invloed hebben dan op peren. Overigens is thans eerder sprake van een algemene verruiming van de markt voor fruit dan van een kleiner worden er van. Een geringe stijging van het welvaartspeil is hiervoor als oorzaak aan te wijzen.

Het aandeel dat *de export* heeft in de afzet van appels en peren is zo groot, dat de gang van zaken op de buitenlandse markten van doorslaggevend betekenis is voor de prijsvorming op de Nederlandse veilingen. Dit geldt voor appels in iets sterkere mate dan voor peren, omdat de export bij eerstgenoemd product een wat hoger percentage van de aanvoer omvat dan bij laatstgenoemde fruitsoort.

De laatste jaren werd naar de volgende landen geëxporteerd:

Oogst	West-Duitsland	Engeland	België	Frankrijk	Zweden	Oost-Duitsland
	(hoeveelheden in duizenden tonnen)					
<i>Appelen</i>						
1950	21	12	4	4	—	—
1951	93	8	18	7	—	1
1952	110	7	3	3	1	4
1953	63	9	2	4	1	13
<i>Peren</i>						
1950	6	18	3	—	1	—
1951	11	8	6	—	1	—
1952	31	7	1	1	7	—
1953	20	8	2	—	6	1

Uit dit overzicht blijkt duidelijk de belangrijke plaats, welke West-Duitsland onder onze afzetgebieden inneemt. De omvang van de export naar dit land vertoont van jaar tot jaar grote verschillen. Deze worden grotendeels veroorzaakt door de grootte van de Duitse oogst enerzijds en het prijspeil op de fruitmarkt anderzijds.

De consumptie van fruit in West-Duitsland varieert onder invloed van het prijspeil. De Duitse gewoonten wijken te dien aanzien niet sterk van de Nederlandse af. In Duitsland is de laatste jaren een sterke welvaartsstijging te constateren. Dit heeft tot gevolg, dat bij een gelijkblijvend prijspeil het verbruik van fruit enigermate toeneemt.

De appelverwerkende industrie heeft er een meer constante vraag dan de verse markt. Een te sterke prijsstijging doet ook in deze sector de aankopen verminderen.

Er kunnen zich nu twee omstandigheden voordoen die de Nederlandse export stimuleren. Een kleine Duitse oogst doet het prijspeil er vrij sterk oplopen. De zuigkracht van de omvangrijke Duitse markt wordt dan zo groot, dat de Nederlandse export ondanks hoge prijzen een grote omvang kan bereiken. Deze toestand deed zich in 1951 voor. De tweede mogelijkheid houdt verband met een grote Nederlandse oogst. Dit geeft hier een druk op het prijspeil. Deze druk slaat over op Duitsland. De consumptie in Duitsland neemt hierdoor toe. Ondanks een vrij grote Duitse oogst kan dan op dit lage prijspeil toch een ruime invoerbehoefte ontstaan. Dit is de toestand van 1952.

Beide gevallen laten zich herleiden tot één principe. Gegeven de verhouding tussen prijs en verbruik in Nederland en in Duitsland neemt de export van Nederland naar Duitsland toe, naarmate in verband met de grootte van de respectievelijke oogsten de relatieve schaarste in Duitsland groter is dan in Nederland.

Deze algemene regel voor de export van Nederland naar Duitsland is om te zetten in een regel, welke de relatie aangeeft tussen twee willekeurige landen, welke aan een dergelijke handel deelnemen. Men behoeft slechts de woorden Nederland en Duitsland te vervangen door de namen van de gewenste landen.

Het is de handelspolitiek, welke de vrije werking van de in voorgaande algemene regel vermelde krachten tegengaat.

In West-Duitsland is de contingentering nominaal steeds gehandhaafd. De praktische toepassing is gelukkig nogal soepel. Wel van invloed is het Duitse invoerrecht,

dat D.M. 6 tot D.M. 8 per 100 kg bedraagt. Voorts spelen de door Duitsland verlangde minimumimportprijzen een rol, indien het prijspeil vrij laag ligt. Een verdere daling van het prijspeil in Nederland kan dan de uitvoer via een groter Duits verbruik niet meer stimuleren. Ook voor de andere exportlanden gelden dergelijke maatregelen.

Engeland is er in November 1951 na de regeringswisseling toe overgegaan de invoer zeer scherp te contingeren. Het motief hiertoe vormde het probleem van de onevenwichtige betalingsbalans. Hoewel inmiddels voor een groot aantal producten de liberalisatie weer is hersteld — zij het soms ook na een drastische verhoging van invoerrechten — is de invoer van appels en peren nog steeds aan contingenten gebonden. Het zal niet onmogelijk zijn, dat dit nog voortduurt tot een verhoging van de invoerrechten van deze producten bereikbaar wordt. Wel worden de contingenten iets ruimer. Het geheel laat echter een onbehaaglijke indruk achter. De op grond van de algemene economische toestand genomen maatregelen worden immers gecontinueerd om bepaalde groepsbelangen te beschermen.

Ook bij de export naar België is het de handelspolitiek, welke een vrije werking van de genoemde krachten onmogelijk maakt. Contingenten en invoerrechten zijn weliswaar afgeschaft, doch een vrije interpretatie van het zgn. landbouwprotocol doet de Belgen steeds opnieuw besluiten abnormaal hoge minimumimportprijzen en invoerverboden vast te stellen. Slechts een schaarste als die van 1951 doet de economische krachten zegevieren over de handelspolitiek.

Frankrijk is van ouds een in hoge mate protectionistisch land. Invoer wordt als regel pas ver in het seizoen, als de eigen oogst geruimd is, toegestaan. De algemene economische positie speelt hierbij ook nog een rol; betalingsbalansproblemen vormen geen vruchtbare basis voor een soepele invoerpolitiek.

Zweden is in 1952 overgegaan tot een speciale liberalisatiepolitiek. Als de eigen oogst in de loop van het najaar aan de man is gebracht, worden de grenzen geopend.

Ten slotte moet Oost-Duitsland nog worden genoemd. De export naar dit land vindt geheel plaats in het raam van compensatietransacties. Sedert 1952 heeft een verruiming van de handel plaats gevonden. Het blijft echter een ongewis afzetgebied.

Naast de afnemers moeten de concurrenten worden genoemd. Het is vooral Italië dat op alle markten met grote leveranties verschijnt. Voorts zijn België en Denemarken in deze sector niet zonder betekenis.

De derde mogelijkheid tot afzet biedt *de Nederlandse conservenindustrie*. Voor appels is dit nog wel een afnemer van betekenis. De normale behoefte van deze industrie omvat ca 30.000 ton. Appelmoes, appelstroop, appelpulp en appelsap zijn de belangrijkste producten van deze industrie bij dit onderdeel. Bij hoge prijzen lopen de aankopen wel enigszins terug. In 1953 ontstond er een ruime kans tot levering van appelsap aan de Verenigde Staten; dit stimuleerde de verwerking in aanzienlijke mate.

Na het voorgaande kunnen we vaststellen, dat de markt voor appels en peren over het algemeen tamelijk prijsgevoelig is. De omvang van de oogst in de grote West-Europese productiecentra is de belangrijkste factor, welke de relatieve schaarste in de diverse landen bepaalt. De importlanden grijpen alle naar handelspolitieke wapenen, zodra in eigen land een zekere overvloed dreigt te ontstaan.

De volgende cijfers geven een inzicht in de grootte van de oogstramingen in enige belangrijke landen in de laatste jaren, alsmede in de verwachtingen ten aanzien van de oogst 1954.

Jaar	Nederland	Duitsland	Italië
	(hoeveelheid in duizenden tonnen)		
Appelen			
1950	250	1.720	620
1951	320	1.070	820
1952	400	1.350	910
1953	310	1.240	830
1954	400	1.670	860
Peren			
1950	110	410	300
1951	90	270	360
1952	180	530	400
1953	130	440	410
1954	160	390	350

Hieruit zien we, dat in deze drie landen een overvloedige appeloogst wordt verwacht. Het prijspeil zal heel wat moeten dalen om deze oogsten te ruimen. Globale gegevens uit andere landen geven niet de indruk, dat van daaruit een wijziging van dit marktbeeld te verwachten is. In Duitsland is de grootste relatieve overvloed. Ondanks een laag prijspeil behoren dus omvangrijke exporten naar

dat land niet tot de waarschijnlijkheden. De druk van handelspolitieke maatregelen kan deze tendentie slechts versterken. Onder invloed van dit lage prijspeil zullen de meeste andere landen de barrières aan de grenzen wel versterken. Er is dus weinig hoop, dat elders een toevluchtsoord kan worden gevonden. De grote oogst kan dan de prijsdaling nooit compenseren. Een daling van de geldomzet kan niet uitblijven.

Bij peren ligt de situatie anders. Nederland verwacht wel een grote oogst en dit zal niet nalaten een flinke druk op het prijspeil uit te oefenen, doch er zijn andere kansen. In Duitsland en in Italië is geen grote oogst. In andere landen schijnt evenmin van een topoogst gesproken te kunnen worden. De relatieve schaarste is dus vrij zeker overall groter dan in Nederland. Dit zal onze exportkansen sterk verruimen, te meer, daar onder deze omstandigheden de handelspolitieke belemmeringen niet op de spits plegen te worden gedreven. Deze situatie zal de druk op het Nederlandse prijspeil als gevolg van de grote oogst aanzienlijk kunnen verlichten. Een grote oogst en een niet te sterk gedeprimeerde prijs zouden wel eens een hoge geldomzet tot gevolg kunnen hebben.

Honselersdijk.

W. H. KEMMERS, Ec. Drs.

Aardolie in de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie

Zowel de Amerikaanse als de Russische winning en raffinage van aardolie hebben thans een geschiedenis van ongeveer een eeuw achter zich; het verloop in beide landen is echter in het bijzonder na 1900 zó uiteenlopend geweest, dat een onderlinge vergelijking nauwelijks op een punt van overeenkomst stuit:

1. wel zijn zowel de aangetoonde als de geraamde reserves in beide landen ongeveer gelijk, doch buiten de eigen grenzen beheerst de Verenigde Staten een aanzienlijk grotere reserve dan de Sowjet-Unie;
2. de productie in de Sowjet-Unie is belangrijk ten achter gebleven bij die in de Verenigde Staten;
3. de ontwikkelingstendencie met betrekking tot de winningsgebieden draagt in de Verenigde Staten het karakter van „verschuiving” en in de Sowjet-Unie van „spreiding”;
4. wat de vestigingsplaats der raffinaderijen betreft valt in de Verenigde Staten meer de nadruk op de verbruikscentra en in de Sowjet-Unie op de productiecentra; verder vertonen de verhoudingscijfers voor de productie van de verschillende derivaten in de Sowjet-Unie belangrijke afwijkingen van die in de Verenigde Staten;
5. in verhouding tot de eigen productie is in de Verenigde Staten zowel de invoer als de uitvoer kleiner dan in de Sowjet-Unie.

Reserves.

De aangetoonde reserve ligt thans in beide landen om de 5 mrd ton, terwijl voor elk land een potentiële reserve van 20 mrd ton is geraamd.

In het algemeen kan worden opgemerkt, dat de bodem van de Verenigde Staten tot nu toe systematischer en grondiger is onderzocht dan die van de Sowjet-Unie; vooral Siberië is nog weinig geëxploreerd.

In de Verenigde Staten liggen de grootste voorraden in Texas, gevolgd door Californië, Louisiana en Oklahoma, terwijl voor de Sowjet-Unie in de laatste jaren

vooral het Wolga-Oeral-gebied of Tweede Bakoe op de voorgrond is getreden.

De verhoging van het cijfer van de reserve wordt beheerst door drie factoren: nieuwe vindplaatsen, uitbreiding van reeds bestaande vindplaatsen, herziening van vroegere ramingen. In de laatste jaren ligt in de Verenigde Staten de verhouding tussen deze drie factoren ongeveer als volgt: 20 pCt, 50 pCt en 30 pCt, waarbij een duidelijke achteruitgang waarneembaar is voor het percentage van de nieuwe vindplaatsen.

Hoe de verhoudingen in dit opzicht voor de Sowjet-Unie liggen, is niet precies bekend, doch na de ontdekking van het Tweede Bakoe is ook in de Sowjet-Unie de nadruk komen te liggen op de uitbreiding van reeds bestaande vindplaatsen.

De aangetoonde reserves buiten het eigen territorium, waarover de Verenigde Staten geacht kunnen worden de beschikking te hebben, kan worden gesteld op 5 mrd ton, hoofdzakelijk gelegen in Venezuela, Saoedi-Arabië en Koeweit. Daarentegen komt de reserve in de landen, die thans binnen de politieke invloedssfeer van de Sowjet-Unie vallen, zeker niet boven de 1 mrd ton uit, met die in Roemenië als belangrijkste.

Productie.

Ten tijde van de eeuwwisseling hadden de Verenigde Staten en de Sowjet-Unie elk ongeveer 45 pCt van de wereldaardolieproductie in handen, die toentertijd nog slechts ruim 20 mln ton bedroeg. Reeds in 1902 kwamen de Verenigde Staten echter boven de Sowjet-Unie uit en sedertdien is de afstand tussen beide landen in absolute cijfers gemeten steeds groter geworden.

Bij het begin van de periode der vijfjarenplannen — dus in 1929 — was de winning in de Verenigde Staten bijna tienmaal zo groot als in de Sowjet-Unie: 136,1 tegen 13,9 mln ton; deze verhouding is thans enigermate ten gunste van de Sowjet-Unie gewijzigd — in 1953 produceerden de Verenigde Staten 337 mln ton tegen de Sowjet-Unie 52 mln ton —, doch laatstgenoemd cijfer is nog

steeds ten achter gebleven bij de verwachtingen, die men aanvankelijk had gekoesterd. Men had nl. verwacht het tweede vijfjarenplan, dat tot en met 1937 liep, te kunnen afsluiten met een jaarproductie van niet minder dan 68 mln ton. Het merkwaardige verschijnsel deed zich in de Sowjet-Unie voor, dat bij elk van de negen productiegebieden belemmerende factoren optraden; wel waren deze in het ene gebied meer van externe en in het andere meer van interne aard, doch het uiteindelijk resultaat was, dat de werkelijke productie in de Sowjet-Unie zeer aanzienlijk bij de geplande ten achter bleef.

Met de hoeveelheid, die men gemeend had reeds in 1937 te kunnen bereiken, zal thans, naar het zich laat aanzien, het vijfde vijfjarenplan worden afgesloten; voor 1955 is immers een hoeveelheid van 70 mln ton vastgesteld. Mocht het de Sowjet-Unie inderdaad gelukken deze hoeveelheid te bereiken, dan zal de verhouding met de Verenigde Staten zijn teruggebracht van 1 : 10 in 1929 tot 1 : 5 in 1955.

Winningsgebieden.

De productie is in de Verenigde Staten verdeeld over vijf en in de Sowjet-Unie over negen gebieden; de onderlinge verhouding is momenteel als volgt:

<i>Verenigde Staten</i>	
Mid-Continent-velden	46 pCt
Golfkust-velden	27 pCt
Californië-velden	16 pCt
Rotsgebergte-velden	6 pCt
Oost-velden	5 pCt
	100 pCt
<i>Sowjet-Unie</i>	
Bakoe	44 pCt
Volga-Oeral	31 pCt
Noord-Kaukasus	9 pCt
Emba	4 pCt
Turkmenië	3 pCt
Centraal-Azië	3 pCt
Sachalin	3 pCt
Petsjora	2 pCt
West-Oekraïne	1 pCt
	100 pCt

Niet alleen dat thans — zoals uit bovenstaand overzicht blijkt — de spreiding in de Sowjet-Unie groter is dan in de Verenigde Staten, ook de tendenties, die hierin werkzaam zijn, hebben voor beide landen een zeer uiteenlopend karakter.

In de Verenigde Staten is telkens sprake geweest van een verdringing van het ene gebied door het andere van de eerste naar de tweede plaats.

Het begin van de Amerikaanse aardoliewinning ligt in 1859 in de Oost-velden (Pennsylvanië), die thans onderaan in de rij staan en die procentueel nog steeds een achteruitgang vertonen.

Als beginjaar voor de exploitatie van de Californië-velden kan 1876 worden genomen; tegen het einde van de vorige eeuw bereikte dit gebied de eerste plaats. Toen deed echter Texas zijn intrede in de rij der petroleumproducerende staten en reeds in het begin van deze eeuw werd Californië door Texas achterhaald; evenals voor de Oost-velden geldt voor Californië, dat het aandeel een neiging tot verder dalen vertoont.

De Mid-Continent- en de Golfkust-velden — voor beide geldt dat het gedeelte, dat in de staat Texas ligt, verre overheersend is — staan thans onbetwist aan de kop en hun percentages gaan in de laatste jaren nog voortdurend omhoog.

Geheel anders ligt de situatie in de Sowjet-Unie; eerst onder het tweede vijfjarenplan (1933 tot en met 1937) is er in de Sowjet-Unie sprake van een wezenlijke verandering in de verhouding van de verschillende productiegebieden. Nog in 1937 kwam 91 pCt voor rekening van

de Kaukasus: Bakoe 75 pCt, Grozny en Maikop 16 pCt. Sedertdien is echter het aandeel van deze beide gebieden vrijwel ononderbroken gedaald, ten voordele van alle andere gebieden, waaronder vooral het Tweede Bakoe en het Emba-gebied vermelding verdienen.

Het Tweede Bakoe omvat een oppervlakte van niet minder dan 500.000 km²; vanuit enkele centra groeit dit gebied als het ware dicht, zodat het thans onbetwist op de tweede plaats staat, terwijl de kans, dat het Apsjeron-schiereiland eenmaal zal worden overtroffen, zeker niet uitgesloten moet worden geacht.

Het Emba-gebied heeft zijn centrum aan de noordelijke oever van de Kaspische Zee (tussen de uitmondingen van de Oeral en de Emba); het breidt zich echter in de laatste jaren in alle richtingen uit: naar het Westen langs de Oeral tot Nowobogatinsk, naar het Oosten langs de Emba tot Kosjagil, naar het Zuiden in de richting van Aktjoebinsk.

Een en ander heeft tot gevolg, dat het Tweede Bakoe en het Emba-gebied steeds meer naar elkaar toe groeien. Het laat zich aanzien, dat in een niet te verre toekomst deze beide gebieden één groot aaneengesloten terrein van aardoliewinning zullen vormen.

Raffinage.

Het vijfde vijfjarenplan in de Sowjet-Unie wordt wat betreft de raffinage van aardolie beheerst door de volgende richtlijnen:

1. de raffinagecapaciteit zal 2,7 maal worden vergroot, terwijl de winning van ruwe aardolie tot het dubbele zal stijgen;
2. de productie van benzine en gasolie zal niet alleen absoluut, doch ook relatief worden vergroot en die van stook- en smeeroilie naar verhouding worden verminderd;
3. het vestigen van nieuwe raffinaderijen zal vooral in de verbruikscentra (Leningrad, Moskou, Donetsbeken enz.) plaats hebben en niet in de productiecentra van de aardolie.

In het algemeen kan worden opgemerkt, dat de toepassing van deze drie richtlijnen de verhoudingen in de Sowjet-Unie in toenemende mate dichter bij die in de Verenigde Staten brengt.

In 1950 was de raffinagecapaciteit in de Verenigde Staten ongeveer 320 mln ton tegen 35 mln ton in de Sowjet-Unie; de nog in uitvoering zijnde plannen dan wel de inmiddels reeds tot uitvoering gekomen plannen kunnen voor de Verenigde Staten in 1956 een raffinagecapaciteit van 400 mln ton doen verwachten en voor de Sowjet-Unie van 95 mln ton.

Terwijl dus in 1950 de Russische capaciteit nog slechts 10 pCt van de Amerikaanse bedroeg, laat het zich aanzien, dat eind 1956 dit percentage tot nagenoeg 25 zal zijn gestegen.

Vanouds is Rusland het land geweest van stookolie en kerosine en nog in 1937 stonden deze beide derivaten verreweg op de eerste plaats; in 1950 was echter kerosine reeds door benzine en gasolie van de tweede naar de vierde plaats verdrongen, terwijl de stookolie nog haar eerste plaats had weten te behouden, zoals uit onderstaande tabel blijkt:

	1937	1950
stookolie	45 pCt	38 pCt
kerosine	25 pCt	11 pCt
benzine	15 pCt	30 pCt
gasolie	10 pCt	17 pCt
smeeroilie	5 pCt	4 pCt
	100 pCt	100 pCt

Na 1950 heeft deze tendentie zich verder voortgezet. Verwacht kan worden, dat eind 1955 de verhoudingen in de Verenigde Staten en in de Sowjet-Unie ongeveer als volgt zullen zijn:

	Verenigde Staten	Sowjet Unie
benzine	52 pCt	35 pCt
gasolie	22 pCt	23 pCt
stookolie	18 pCt	27 pCt
kerosine	6 pCt	11 pCt
smeerolie	2 pCt	4 pCt
	100 pCt	100 pCt

In beide landen zal dus de benzine bovenaan komen te staan, doch in de Sowjet-Unie zal de stookolie de tweede plaats verkrijgen tegen de derde in de Verenigde Staten, terwijl het aandeel van de kerosine in de Sowjet-Unie hoger zal blijven dan in de Verenigde Staten.

Wat betreft de vestigingsplaatsen van de raffinage-bedrijven kan worden opgemerkt, dat in 1950 in de Verenigde Staten nog geen 70 pCt in de productiecentra van de aardolie was gevestigd, terwijl dit percentage in de Sowjet-Unie ongeveer 85 bedroeg. Bovendien moet hierbij rekening worden gehouden met de omstandigheid, dat in de Verenigde Staten meer dan in de Sowjet-Unie productie- en verbruikscentra samenvallen; men denke slechts aan Californië en Texas.

De huidige politiek van de Sowjet-Unie is echter gericht op een verschuiving ten voordele van de verbruikscentra, zodat ook in dit opzicht de situatie in de Sowjet-Unie steeds meer gaat naderen tot die in de Verenigde Staten.

In- en uitvoer.

Zowel de Verenigde Staten als de Sowjet-Unie voeren aardolie in, al is het karakter van deze import totaal verschillend. De invoer van de Verenigde Staten beweegt zich momenteel op een niveau van ruim 30 mln ton per jaar, met Venezuela (15 mln ton), Koeweit (5 mln ton) en Saoedi-Arabië (5 mln ton) als belangrijkste leveranciers. Niet over het hoofd mag echter worden gezien, dat de relaties van de Verenigde Staten, in het bijzonder met de genoemde landen van het Nabije Oosten, niet beperkt zijn tot het gedeelte dat naar de Verenigde Staten wordt geëxporteerd, doch dat de winning in deze landen in feite in haar geheel valt binnen de Amerikaanse invloedssfeer; in 1953 werd in totaal in Koeweit 43 mln ton en in Saoedi-Arabië 42 mln ton gewonnen.

Voor de Sowjet-Unie kan de productie van aardolie in de landen, die binnen haar politieke invloedssfeer vallen, in zekere zin als import worden beschouwd. In 1953 was de productie in deze landen ongeveer als volgt:

Roemenië	9.300.000 ton
Oostenrijk	3.000.000 "
Hongarije	1.100.000 "
Albanië	350.000 "
Polen	300.000 "
Tsjechoslowakije	100.000 "

Behalve ruwe aardolie importeerden de Verenigde Staten in 1953 nog een 15 mln ton stookolie.

Voor de Sowjet-Unie liggen de verhoudingen in zoverre anders dan voor de Verenigde Staten, dat de bovengenoemde 14 mln ton productie in de omringende landen, die als „import” voor de Sowjet-Unie is aangemerkt, grotendeels in het eigen land wordt geraffineerd tot in totaal 10 mln ton derivaten; deze kunnen dus niet naast de ruwe aardolie als invoer voor de Sowjet-Unie worden beschouwd.

Zowel de export van ruwe aardolie als van derivaten

vormt in de Verenigde Staten slechts een gering percentage van de export: voor het ruwe product ongeveer 1 pCt en voor de derivaten circa 5 pCt; voor aardolie zijn Canada en Cuba de voornaamste landen van bestemming, terwijl derivaten bovendien nog naar Mexico en Japan worden geëxporteerd.

Voor de Sowjet-Unie verwacht men over 1954 een export van 4 mln ton, waarvan 3 mln ton derivaten en 1 mln ton ruwe aardolie; dit is ongeveer 6 pCt van de derivatenproductie en 2 pCt van de aardoliewinning.

In 1952 heeft de Sowjet-Unie een begin gemaakt met export buiten het gebied van haar politieke invloedssfeer. In dat jaar werd een hoeveelheid van 1 mln ton bereikt; deze steeg in 1953 reeds tot 2 mln ton, terwijl — zoals opgemerkt — voor 1954 opnieuw een verdubbeling tot 4 mln ton wordt verwacht. De export van de Sowjet-Unie is reeds over een tamelijk groot aantal landen verspreid; genoemd kunnen worden: Italië, België, Frankrijk, West-Duitsland, Zwitserland, Noorwegen, Zweden, Finland, IJsland, Griekenland, Argentinië, Egypte, Israël en India.

Voorburg.

Drs L. J. LAGENDIJK.

LONDON LETTER

Three questions crop up wherever economists foregather in this country: first, will the Government try to convert the £ 1,910 million 3½ per cent War Loan issue; second, will the country scrape through the winter months without a fuel crisis; and third, will convertibility come and if so, when. This order is not one which tries to assess the importance of the subjects; it is more a rough indication of the expected time-table.

Since the middle of 1952, prices of gilt-edged stocks on the London Stock Exchange have been rising; the increase has been nothing like so spectacular as the upsurge in the price of industrial equities, but the Investors' Chronicle index of gilt-edged securities has appreciated by about 15 per cent in the last two years. Approval of the increase in the gold and dollar holdings, the improvement in production, the lack of feeling ill-effects from the American recession and the reductions in the Bank rate — all these are reflected in the strength of gilt-edged. In these circumstances the Government has been redeeming certain gilt-edged issues, and in doing so has forced institutions to revise their thinking on dated stocks. Until the end of last May there had been a tendency amounting almost to a tradition to leave the redemption of securities until the latest date. By redeeming £ 321 millions of National Defence Loan, 1954-58, at the first opportunity the authorities broke with tradition, and by offering £ 300 millions of 2 per cent Conversion stock, 1958-59, further upset calculations which were relying on a longer-dated stock. Only a few weeks later the Treasury announced another conversion offer, which caught most people off their guards. The stock called for conversion was the £ 535 millions 1¾ per cent Serial Funding stock, due for redemption in mid-November. This is redemption at the earliest possible date with a vengeance. Three avenues were open to holders: one, to wait until mid-November for the cash; two, to convert into 2½ per cent Exchequer stock, 1963-64, or three, to convert into 3½ per cent Funding stock, 1999-2004. Just over one-half of the holders decided to take up the 1963-64 stock, about one-quarter went with the new

long-dated stock and holders of £ 122 millions have decided to have cash.

There seems to be some opinion that the authorities having indulged successfully in unexpected redemptions will go on to redeem £ 735 millions of 2½ per cent Exchequer stock next February and then look for something really big. And £ 1,910 millions of 3½ per cent War Loan earns that description. The reasoning has its defects. So far the redemptions have affected mainly the institutions, that is to say, the banks, insurance companies and pension funds; War Loan is more widely held. Of course, the authorities could offer two stocks, one for the institutional holders; the other for the private person. But there is more to it than that. Tax is not deducted at source from interest on War Loan stock, so that non-residents escape the tax. The main reason for redeeming War Loan would be to be rid of this expensive privilege, for the amount of stock held outside the country is believed to be large. These commentators apparently believe that the Treasury having put the institutions on the spot, is now preparing to do the same with the foreign holders of War Loan. For my part, I think that dragooning residents is one thing, but putting the pressures on non-residents is another. Offering foreign holders of War Loan the option of cash or a new stock would be all very well, provided that they accepted the stock, but insistence on being paid in cash could be a great inconvenience, especially if convertibility is around the corner. Apart from this consideration, the improvement in gilt-edged has to go much further before a conversion of War Loan, still 8 per cent below par, becomes practical politics, though a further cut in the bank rate — not very widely canvassed — would help the present movement along.

Keeping to financial problems, the question of convertibility arises. More and more the arrival of convertibility next Spring is accepted. In the next few weeks, meetings will be held to examine the details on which the O.E.E.C. Ministers could not agree. Convertibility seems just around the corner. But one question has been raised which seems destined to play an increasingly important part in future discussions. The Tory Government is busy dismantling some of the structures erected by the previous Socialist Administrations — its success in de-nationalising steel and road transport is not commensurate with the effort applied or the fervour of the desire to return these industries to private hands. The present Opposition, as yet not notably different from the previous Government, threatens to put up the structures again with punishments for the enfants terribles who helped demolish them.

It is not specially good for the industry in particular or for the country as a whole if the constitution of an industry is constantly changing or threatened with change. But this damage would be chicken-feed compared to the effect of changes in policy concerning convertibility. I must admit straight away that the Socialists have not come out definitely against convertibility, but since convertibility means the ending of some of their cherished ideals, they cannot love the new-found password of economists and politicians. Until this political matter is solved one way or the other — or until the prospects of

a Socialist victory at the next polls are greatly reduced — convertibility seems off the menu. This does not mean that more steps in that direction will not be taken even in the immediate future. Nor is agreement between the main Parties impossible; the trouble is that neither the Labour Party nor the Trades Union Congress, both of whom are holding annual conferences soon, seems to have any great awareness that convertibility cannot be put on and off like a mackintosh in the present unseasonable summer.

And the mention of summer is enough to make anyone think of coal, the third discussion point. Cries of alarm have come not only from the leader of the miners' union — a not wholly disinterested party — but also from the Minister of Fuel himself. He has indicated the seriousness of the situation by revealing that more imports of coal will be necessary. One of the drawbacks of looking for quotations on coal, is that the mention of the word charges the atmosphere with emotional electricity which can become destructive lightning.

The miners' leader claims that stocks of coal at the end of October ought to be at least 20 million tons, that is to say, around the level existing at the end of last October when stocks totalled 20,450,000 tons. The objective does not seem likely to be reached since stocks at the end of July were estimated at 16,701,000 tons against 18,530,000 tons. The discrepancy between stocks this year and last is not due to the miners producing less coal — in the first 30 weeks of the calendar year production has risen to 130.2 million tons against 128.4 million tons in the comparable period of 1953 — but to a sharp rise in consumption. At home consumption has jumped from 118.0 million tons in the first 29 weeks of the year, to 122.0 million. And exports of coal — a fact too little realised — have risen by about a quarter of a million tons in the first six months of the year.

The immediate concern is whether a fuel crisis will develop next winter — the long-term problem of getting enough men to go to the mines and persuading the existing miners to produce the extra 2½ per cent they promised when given their pay increase at the beginning of the year are for others to solve. Five reasons can be given why a fuel crisis seems unlikely unless the winter is both hard and prolonged. First, steps have already been taken to avoid a crisis; second, a greater slack can be taken up, domestically and industrially, by oil burning; third, the stock position is much better than when the last fuel crisis broke, even after allowing for a higher rate of production; fourth, exports, which amounted in the first half of the year to 7.0 million tons of coal could be, albeit extremely reluctantly, stopped; and fifth, the mining industry is again be-devilled by wage negotiations, a matter which is not conducive to present high outputs of coal. It seems unlikely to me that the miners' leaders would allow the matter to go so far as to stop industry; the railwaymen threatening to strike at Christmas found that public opinion was definitely against them, and the miners would not lightly face the recriminations of millions of temporary unemployed, especially as miners now enjoy the highest average wage in the land. Before that happened the miners would, I think, pull something out of the bag.

London, August 10, 1954.

HENRY HAKE.

BOEKBESPREKING

The organisation of applied research in Europe, the United States and Canada. Report of Technical Assistance Missions, nos 81, 82, 83.

Dit omvangrijke rapport is te danken aan groepsreizen, onder de auspiciën van de O.E.E.C., gemaakt in 1951 en in 1952, in een aantal Westeuropese landen en in Amerika en Canada. Het voornaamste doel was het bestuderen van de organisatie van het toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek en in het bijzonder van de bijdrage, die dit onderzoek levert tot de verhoging van de productiviteit en van de nationale welvaart in de verschillende bezochte landen.

De drie delen geven respectievelijk een algemeen vergelijkende studie in hoofdtrekken over het gehele gebied (79 blz.), een behoorlijk gedetailleerd overzicht over de organisatie in de verschillende Europese landen (181 blz.) en een minder gedetailleerd overzicht met betrekking tot de Verenigde Staten (108 blz.), alsmede een tamelijk summier rapport over Canada (19 blz.).

Blijkt uit het bovenstaande reeds een zekere *onevenwichtigheid* in de behandeling, bij nadere kennismaking constateert men ook, dat de samenstellers van het rapport er niet in geslaagd zijn van alle bezochte instituten zoveel gegevens te verzamelen, dat zij voor elk daarvan een *gelijksoortige* behandeling konden tot stand brengen. De ongetwijfeld bestaande grote heterogeniteit, waarop het eerste deel dan ook wijst, werkt ten volle door in de verzameling beschrijvingen, die geenszins uniform van bouw zijn. Toch kan men de rapporteurs erkentelijk zijn voor het bijeenbrengen van veel belangwekkend materiaal. Wat Europa betreft, omvat dit gegevens met betrekking tot Oostenrijk, België, Denemarken, Frankrijk, de Duitse Bondsrepubliek, Ierland, Italië, Nederland, Noorwegen, Zweden, Zwitserland en Groot-Brittannië.

De gegevens zijn verkregen, doordat de reizigers in elk land een aantal organisaties bezochten, daar voorgezicht werden door de leidende figuren dier organisaties, kennis namen van verslagen en overzichten en ten slotte in een bijeenkomst in Londen hun indrukken onderling uitwisselden om tot conclusies te komen. Moge de tot stand gebrachte verzameling dan niet uit volledig vergelijkbare elementen bestaan, men mag wel er op vertrouwen, dat het gepubliceerde juist is en dus geschikt is als studiemateriaal.

Voor de lezer van dit stukje leent zich uiteraard het eerste deel het best tot enkele aanhalingen, omdat dit deel immers zelf reeds kritisch vergelijkend is en tot conclusies komt in de vorm van aanbevelingen. Ziehier dan enkele daarvan in vrije vertaling:

(blz. 23 en 74). De landen moeten ernstig pogen: a. de nadelige invloed van de zeer hoge belastingen wat te verzachten door het treffen van bijzondere regelingen voor de bedrijven bij het daarin toepassen van de resultaten van het onderzoek; b. de particulier te prikkelen tot het steunen van het onderzoek, door dergelijke steun zonder voorbehoud belastingvrij te houden.

(blz. 29 en 75). Het is het beste: 1. het onderzoek, dat zijn resultaten voor iedereen beschikbaar stelt, toe te vertrouwen aan semi-officiële organisaties zoals T.N.O. in Nederland en de National Research Council in Canada; 2. de algemene leiding en het algemene beleid van het onderzoek op te dragen aan personen, die niet bepaaldelijk geleerden behoeven te zijn, maar voldoende begrip hebben van de problemen en van organisatie.

(blz. 39, 41 en 75, 76). Het coöperatieve spuurwerk heeft in alle landen grote mogelijkheden. Wanneer de Overheid deze coöperatieve organisaties subsidie geeft (wat niet steeds het geval behoeft te zijn), moet zij toch haar inmenging tot een minimum beperken en het grootst mogelijke initiatief laten aan de bovenbedoelde leiders met hun besturen.

De coöperatieve organisaties kunnen naast hun werk voor alle betrokkenen ook betaald werk doen voor individuele ondernemingen of groepen daarvan. Hierdoor mag echter het fundamentele werk niet in het gedrang komen.

Bijzondere aandacht van de Overheid moet nog worden besteed aan het nog niet geheel bevredigend opgeloste vraagstuk van de behoeften aan spuurwerk bij de kleine industrie-ondernemingen. Dit vraagstuk is, in het bijzonder in West-Europa, van grote urgentie.

(blz. 54 en 77). Voor het vaststellen der programma's kan men met voordeel gebruik maken van economische studies.

Zoals gezegd, is dit slechts een greep uit de duidelijk geformuleerde aanbevelingen. Het is te wensen, dat de in aanmerking komende overheidslichamen aandacht en uitvoering er aan geven voor de onderwerpen, die nog niet volgens die aanbevelingen geregeld zijn. Het stemt tot vreugde, dat de organisatie hier te lande in vele opzichten reeds beantwoordt aan de aanbevelingen der hier besproken rapporten.

's-Gravenhage.

Prof. Ir D. DRESDEN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De verslagweek begon met de in het vorige overzicht nog vermelde verhoging van de callgeldrente van $\frac{1}{2}$ tot $\frac{3}{4}$ pCt, de eerste verandering in die notering sinds meer dan 15 maanden (de notering $\frac{1}{2}$ pCt gold sinds 2 Mei 1953). Overigens is het mogelijk geweest om weer haastig het oude niveau op te zoeken, want de geldmarkt ontspande zich enigszins in de loop van de week. Sinds 19 Augustus noteert call-geld dus weer $\frac{1}{2}$ pCt. De discontonoteringen lagen als volgt: kortpapier tot 1 jaar: $\frac{3}{4}$ - $\frac{13}{16}$ pCt; tot 2 jaar $\frac{1}{16}$ pCt; Aug. 1957 $\frac{1}{4}$ - $\frac{15}{16}$ pCt, Juli 1959 $\frac{1}{16}$ pCt.

De discontomaakt was vooral de tweede helft van de week iets levendiger. De ontspanning ter geldmarkt is toe te schrijven aan een verdere inkrimping der bankbiljetten-circulatie met f 30 mln, volgens de weekstaat per 16 Augustus jl., terwijl ook in het buitenland (met name Londen) uitgezette gelden werden teruggetrokken. Een en ander heeft ertoe geleid, dat De Nederlandsche Bank de verhoging van de kaspercentages met 1 tot 10 pCt per 23 Augustus niet heeft laten vervallen. De banken hadden daar blijkbaar, volgens de weekstaat, ook op gerekend want de voorschotten in rekening courant stegen van 9 op 16 Augustus van f 45 tot f 73 mln, terwijl de saldi bij De Nederlandsche Bank toen op f 524 mln stonden. Tevens heeft echter De Nederlandsche Bank zich bereid verklaard om van 23 Augustus af schatkistpapier met een resterende looptijd van hoogstens $3\frac{1}{2}$ maand van de wisselmakelaars te kopen tegen een voorlopige biedprijs van 1 pCt.

Hoewel de markt thans wat gemakkelijker ligt, blijft deze nog zeer gevoelig voor verkrappingsen en kan de situatie op betrekkelijk korte termijn veranderingen ondergaan.

De kapitaalmarkt.

De stemming ter beurze was in de verslagweek in het algemeen iets vaster dan in de daaraan voorafgaande periode; ook de omzetten lagen op een wat hoger niveau al bleven ze nog ver onder het peil van de maand Juli.

Het belangrijkste nieuws op de aandelenmarkt was wel het aanbod van de Vereenigde Deli Mijen tot overneming van de belangen der aandeelhouders bij de Tabak Maatschappij Arendsburg. Hier komt o.a. het probleem naar voren van de rentabiliteit van een kleine onderneming die om „bij te blijven” hoge algemene kosten (wetenschappelijke dienst, technische dienst, proefstation, tractoren- en vliegtuigdienst) moet maken.

Want waar de éne maatschappij verlies boekte ziet de andere wel winstkansen, juist o.a. door de benutting van deze diensten in groter verband. Overigens zijn het niet alleen technische marktfactoren, die hierbij in het geding zijn, doch zal ook de moeilijke situatie in Indonesië wel van invloed zijn.

Dezer dagen verschenen in de pers berichten over de liquidatie van het Nederlands bezit aan Amerikaanse fondsen. Over de periode 1945/53 verkochten wij voor een bedrag van \$ 220 mln Amerikaanse aandelen en obligaties. Dank zij echter de koersstijgingen is per saldo ons belang, in geld berekend, slechts met \$ 56 mln verminderd en bedroeg dit bij het begin van dit jaar \$ 374 mln. Inmiddels komt Nederland na Zwitserland, Engeland en Canada thans nog op de vierde plaats van buitenlandse houders van Amerikaanse fondsen.

Van de obligatiemarkt valt weinig bijzonder te vermelden. Wij noemen slechts de aankondiging van een kleine emissie van f 1¼ mln 30-jarige obligaties tegen 4 pCt van een kerkelijke instelling. Van de markt voor onderhandse leningen memoreren wij een lening, welke door de Haagse Tramweg Mij is gesloten ten bedrage van f 5½ mln, looptijd 30 jaar, rente 37/16 pCt.

Aand. indexcijfers.	13 Aug. 1954	20 Aug. 1954
Algemeen	198,1	201,0
Industrie	282,5	287,6
Scheepvaart	185,7	188,2
Banken	158,8	160,0
Indon. aand.	66,8	66,5

Aandelen.		
A.K.U.	230½	229¾
Philips	270¾	276
Unilever	362¾	372¾
H.A.L.	160¾	162
Amsterd. Rubber	91¾	91½
H.V.A.	125¾	127¾
Kon. Petroleum	424½	441

Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	787/16	78¾
3-3½ pCt 1947	99¾	9913/16
3 pCt Invest. cert.	100¾	1001/16
3½ pCt 1951	102¾	102½
3 pCt Dollarlening	9413/16	94¾

Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	101½	1017/16
3½ pCt Bataafsche Petr.	1027/16	102
3½ pCt Philips 1948	102¾	102¾
3½ pCt Westl. Hyp. Bank	100	100

J. WILLEMS.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Juli 1954

Geldmarkt blijft eng.

De in Juni-*jl.* geconstateerde verkrapping op de geldmarkt nam vooral tijdens de tweede helft van Juli nog toe. Een reeks factoren woog inderdaad op de thesauriemiddelen van de banken. De vervroegde betaling der belastingen van 15 Juli, de storting op de staatslening de 19de Juli, de betaling der fiscale zegels op de 20ste, vormden de voornaamste factoren die in afwachting van de zware einde-maand vervalddag, de geldmarkt reeds aanzienlijk verkraptten. Het aanbod van callgeld vanwege de banken is dan ook teruggelopen, zodat het Herdisconterings- en Waarborginstituut vermoedelijk zijn toevlucht heeft moeten nemen tot herdisconto bij de Nationale Bank. Zoals uit verder staande cijfers blijkt is de portefeuille handelspapier van de centrale bank (welke post ook het heruisconto door het H.W.I. omvat) over de maand Juli zeer scherp gestegen. Gedeeltelijk is dit evenwel een verschuiving van herdisconto, daar de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid, die doorgaans sommig handelspapier herdisconteerde, voorlopig deze verrichtingen heeft stopgezet.

Kredietverlening door de Banken aan de private economie

	(in miljoenen franken)		
	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 Dec.	4.168	5.171	23.117
1949 "	3.339	4.006	24.506
1950 "	8.543	10.110	27.739
1951 "	7.526	6.703	33.364
1952 Juni	6.875	5.220	32.913
1953 Juni	6.915	7.667 a)	35.513
Dec.	8.025	5.379	37.320
1954 Jan.	6.797	5.771	37.324
Mrt	6.976	6.825 a)	39.017
April	7.141	6.892 a)	38.907
Mei	7.631	7.135 a)	37.778
Juni	—	8.967 a)	—
Juli	—	10.735	—

a) Cijfer van begin volgende maand, meer karakteristiek voor de vervalddag.

De toestand van de banken.

Enkele posten uit de globale bankbalansen

	(in miljoenen franken)			
	31 Dec. 1952	31 Dec. 1953	31 April 1954	31 Mei 1954
Actief.				
Kredieten aan de private economie:	36.546	37.320	38.907	37.778
Handelwissels	11.483	11.880	12.681	11.631
Prolongatie voorsch. op effecten	1.180	1.512	1.547	1.474
Diverse debiteuren ..	14.749	15.792	16.286	16.308
Acceptaties	9.134	8.136	8.393	8.365
Kredieten aan de Overheid	42.408	43.753	46.828	47.130
Passief.				
Totale deposito's	64.251	67.431	68.143	69.104
Op zicht	57.510	58.967	59.350	60.311
Op termijn	6.741	8.464	8.793	8.792
Obligaties en kasbons	955	1.921	2.278	2.397
Eigen middelen	5.770	6.095	6.423	6.428

Einde Juni lagen de bankdeposito's vermoedelijk nog wat hoger dan einde Mei, doch gedeeltelijke gegevens laten veronderstellen, dat de maand Juli een lichte afbrokkeling bracht. De termijndeposito's lijken de jongste maanden niet meer aangegroeid. Anderdeels is de kredietopname bij de banken blijkbaar verder gestegen. Zulks leunt gedeeltelijk aan bij seizoenverschijnselen in enkele bedrijfstakken, doch anderdeels worden blijkens de cijfers

van de buitenlandse handel, de grondstoffenvoorraden opnieuw aangevuld.

De obligatiemarkt.

De obligatiemarkt bleef in Juli vast gestemd. Vooral de waarden met langere looptijd genden van de koersstijging. Sommige obligaties met kortere looptijd en kasbons leden enig koersverlies in een enger geworden markt. Vooral de kasbons van parastatale instellingen brokkelde af. Ook de Schatkistcertificaten met nabijliggende vervaldag, zoals de 4 pCt Schatkistcertificaten 1947 en 1948, verloren terrein. Deze beweging is wellicht een reactie op de voorafgaande belangrijke koersstijging dezer effecten.

Bij de langlopende staatsfondsen was de koersstijging omzeggens algemeen; alleen de 4 pCt Geünificeerde Schuld bleef onveranderd op 94. De staatsleningen op half lange termijn, terugbetaalbaar door middel van jaarlijkse uitlotingen, boekten opnieuw een koerswinst.

Van de 4½ pCt lening 1954-74 werd onderschreven voor een globaal bedrag van fr. 6.660 mln, waarvan fr. 4.780 mln tegen speciën en fr. 1.880 mln door inlevering van 3½ pCt Schatkistcertificaten 1944, IIe reeks. Anderdeels werden er voor fr. 875 mln omruilbare certificaten omgezet in 3½ pCt Schatkistcertificaten 1954/59, zodat er per 15 Augustus a.s. fr. 1.293 mln nominaal 3½ pCt Schatkistcertificaten 1944 IIe reeks à 102 pCt zullen worden terugbetaald.

De in Juli vrijgemaakte tranche van de 3½ pCt Munt-saneringslening, waarvan de obligaties met onpare nummers terugbetaalbaar zijn op 1 Januari 1957 en deze met pare nummers op 1 Januari 1958 zullen van 9 Augustus a.s. af officieel worden genoteerd.

Rentestand op de obligatiemarkt a)

	Gemiddelde looptijd	(in pCt per einde maand)				
		Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	Juni 1954	Juli 1954
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,32	4,31
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,55	4,51
Kasbons steden	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	4,94	4,88
Kasbons parastatale instellingen	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,66	4,68
Private instellingen ..	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	5,27	5,17

a) Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

Bron: K.B.

De aandelenmarkt.

Het gemiddelde indexcijfer der aandelenkoersen steeg over de maand Juli met 3,6 pCt tegen 1,6 pCt voor Juni. Tevens valt het op, dat de opwaartse beweging over geheel de maand gelijkmatig was gespreid, een lichte verzwakking gedurende de twee laatste beursdagen niet te na gesproken. Deze gunstige stemming stond blijkbaar in verband met zeer verscheidene factoren en consideraties, en de stemming werd daarenboven voorzeker gesteund door het verder gunstig verloop van de buitenlandse beurzen. Daarbij gewaagt men op de Brusselse beurs ook

van een seizoenherneming, die dit jaar vervroegd ingetreden zou zijn. Op binnenlands plan werd de aandacht gevestigd op de verbetering in de zware metaalnijverheid.

Per rubriek gezien, valt vooral de hausse van de steenkolenwaarden op, en onder deze de mijnen uit de Borinage en Limburg. Fundamenteel is nochtans niets de ongunstige toestand van die bedrijven komen wijzigen. Men kan inderdaad moeilijk de aangekondigde verkopen van steenkolen aan Engeland als een grote verlichting van de financieringslast voor de betrokken mijnen beschouwen. De tweede sterkste stijging vindt men terug bij de portefeuille maatschappijen, die blijkbaar mee hebben geprofiteerd van de gunstige stemming t.a.v. het algemeen conjunctuurverloop, en van het koersverloop van bepaalde individuele waarden. Zo wordt de hausse van Part de Reserve in verband gebracht met de stijging van de metaalwaarden van Commerce Congo en Union Minière. De rubriek van de trusts loopt op met 6 pCt grotendeels ingevolge het koersverloop van Electrobél, Electrotrust en Sofina.

Indices (1936/38 = 100)

	30 Juni 1954	31 Juli 1954	Beweging in pCt
Banken	250,9	256,2	+ 2,1
Portefeuille	207,8	223,7	+ 7,7
Trusts	173,8	184,3	+ 6,0
Gas en electriciteit	270,5	276,2	+ 2,1
Metaalnijverheid	230,1	238,2	+ 3,5
Scheikundige producten	182,2	186,8	+ 2,5
Steenkolenmijnen	191,4*	208,6	+ 9,0
Spiegelglas	82,5	85,1	+ 3,2
Glasblazcrijen	121,7	120,6	- 0,9
Bouwnijverheid	223,4	229,2	+ 2,6
Textiel	159,5	159,9	+ 0,3
Koloniale	535,5	551,6	+ 3,0
Voeding	122,5	121,4	- 0,9
Verscheidene	263,6	266,4	+ 1,1
Brouwerijen	68,3	68,3	—
Papierenijverheid	420,3	429,5	+ 2,2
Warenhuizen	419,7	430,0	+ 2,5
Algemeen	245,0	253,8	+ 3,6

De vaste stemming op de beurs wordt ook geïllustreerd door het verhoogde volume van de omzetten, dit ondanks het feit dat Juli één beursdag minder telde. De verbetering is daarenboven het sterkst uitgesproken bij de contantverhandelingen, dit zowel in aantal stukken als in kapitalen, hetgeen wijst op de toenemende belangstelling van het publiek voor de aandelen. Evenwel dient opgemerkt, dat ook de termijnverhandelingen opnieuw zijn opgelopen. In dit verband kan de vraag worden gesteld of aankopen van Nederlandse zijde hier geen rol hebben gespeeld. Dit is echter waarschijnlijk niet het geval, daar van Nederland tot hertoe de belangstelling eerder de richting van de obligaties uitging. Het kan natuurlijk vermeld worden dat de mogelijkheid tot belegging pas opengesteld werd op 16 Juli 1954.

Het rendement op 75 vedetten vertoonde een nieuwe terugloop, hoofdzakelijk ingevolge de koersstijging op de betreffende aandelen en viel op 3,61 pCt netto per einde Juli.

Kortrijk.

Dr. L. DELMOTTE.

BUREAU VOOR
PERSONEELVERZEKERING

AMSTLEVEN

(Advertentie)

STATISTIEKEN

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾ *)

Maand	Totaal aantal werklozen ²⁾	waarvan		
		nijverheid ¹⁾	landbouw	losse arbeiders
31 Juli 1953	61.100	20.800	2.900	8.600
31 Aug. 1953	60.300	19.800	3.000	8.200
30 Sept. 1953	59.000	17.500	2.000	7.600
31 Oct. 1953	63.700	18.800	3.900	18.900
30 Nov. 1953	74.400	22.900	7.800	11.200
31 Dec. 1953	99.800	32.900	16.000	16.000
31 Jan. 1954	109.800	35.400	19.500	19.900
27 Febr. 1954	108.800	34.200	20.800	19.800
31 Maart 1954	69.400	19.800	7.900	13.600
29 April 1954	59.700	15.300	7.900	11.800
31 Mei 1954	47.400	12.100	5.200	10.000
30 Jun 1954	41.500	10.700	4.400	8.500
31 Juli 1954	45.100	13.800	4.800	87.00

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Alle cijfers zijn exclusief de D.U.W.-arbeiders, die van Januari 1953 af niet meer als werklozen worden beschouwd.

³⁾ Inclusief personen, die tewerkgesteld waren op Gemeentelijke Sociale Werkvoorzieningsobjecten voor handarbeiders en op Werkverruimingsobjecten voor hoofdarbeiders.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE DRIE NEDERLANDSE GROTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSE BEDRIJF VAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ ¹⁾

(in miljoenen gulden)	Nederlandse Banken		Nederl. Banken en Nederl. Handel-Maatschappij	
	31 Mei 1954	30 Juni 1954	31 Mei 1954	30 Juni 1954
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleningen	395	342	524	446
Nederlands schatkistpapier	1.617	1.718	2.210	2.354
	2.012	2.060	2.734	2.800
Ander overheidspapier	179	193	213	230
Wissels	67	63	81	80
Bankiers in binnen- en buitenland	167	149	224	197
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	128	119	203	191
	541	524	721	698
Debiteuren	1.009	1.032	1.221	1.262
Effecten en syndicaten	171	172	181	182
Deelnemingen (incl. voorschotten)	24	25	31	31
	1.204	1.229	1.433	1.475
Gebouwen	5	5	8	7
Diverse rekeningen				
	3.761	3.821	4.894	4.980
Passiva:				
Crediteuren	2.805	2.854	3.586	3.689
Wissels	24	23	25	24
Deposito's op termijn	559	573	778	779
Kassiers en genomen daggeldleningen				
Diverse rekeningen	112	109	154	132
	3.500	3.559	4.543	4.624
Aandelenkapitaal	169	169	229	229
Reserve	92	92	122	127
	3.761	3.821	4.894	4.980

¹⁾ In verband met afrondingen behoeft de som der afzonderlijke posten niet met het eindtotaal overeen te stemmen.

INDEXCIJFERS VAN BRUTO-LONEN EN SALARISSSEN VAN MANNE-LIJKE ARBEIDSKRACHTEN IN NEDERLAND ¹⁾ *) (30 Juni 1947 = 100)

Periode	Volgens regelingen in het vrije bedrijf				
	Lonen				Salarissen
	Nijverheid (gem. van 40 takken)	Landbouw (akkerbouw en veehouderij)	Transport (gem. van 5 takken)	Nijverheid, landbouw en transport	Metaalindustrie, bankbedrijf, levensverzekering
1947 gem.	101	100	100	101	100
1948 gem.	105	104	101	105	101
1949 gem.	109	111	108	109	107
1950 gem.	116	121	116	117	116
1951 gem.	125	130	125	126	124
1952 gem.	128	135	127	129	126
1953 gem.	130	140	129	131	128
1954					
31 Jan. ²⁾	141	139	148	142	138
28 Febr.	141	139	148	142	138
31 Maart	141	139	148	142	138
30 April	141	139	148	142	138
31 Mei	142	139	154	143	138
30 Juni	142	140	154	143	138
31 Juli	142	141	154	143	138

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Excl. kinderbijslag.

³⁾ In enkele bedrijfspgroepen zijn de nieuwe loonregelingen nog niet definitief vastgesteld; in die gevallen is bij de berekening der indexcijfers voorlopig rekening gehouden met 5 pCt loonstijging.

(Vervolg Vacatures van blz. 666)

Bij de Directie van de Wieringermeer (N.O.P. Werken) te Zwolle wordt gevraagd voor het onderzoekswerk ten behoeve van de Noordostpolder en verder in te polderen gedeelten van het IJsselmeer een

JONG SOCIOLOGISCH, SOCIOGRAFISCH OF SOCIAAL-GEOGRAFISCH MEDEWERKER

liefst met enige ervaring. Uitv. schr. soll. binnen een week na verschijning van dit blad te richten aan de Directeur van de Wieringermeer, Menno van Coehoorn-singel 16, Zwolle.

De Geldersch-Overijsselsche Bond van Coöperatieve Zuivelfabrieken vraagt een

Adjunct Secretaris

Aé. opleiding vereist (b.v. Landbouwkundig Ingenieur, zo mogelijk zuivelrichting, Ec. Drs.)

De mogelijkheid bestaat dat de te benoemen adj.-secretaris na een beperkt aantal jaren de secretaris zal opvolgen.

Sollicitaties te zenden aan het kantoor van de Bond, Nieuwstad 69, Zutphen.

Wij belasten ons met het
UITVOEREN VAN EFFECTENORDERS

aan binnen- en buitenlandse beurzen

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.

Hoofdkantoor: Amsterdam, Vijzelstraat 32

ALLE BANKZAKEN
over de gehele wereld

Maak gebruik van de rubriek

„VACATURES”

voor het oproepen van sollicitanten voor leidende functies. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend; begrijpelijk: omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert!